

List za književnost i nauku.

Vlasnik, izdavačel i odgovorni urednik: Kristo P. Dominković.

S A D R Ž A J.

- I. DJEVOJAČKA TAJNA. . . . . M. d. V.
 II. ALEKSANDRIJA. Pjesma. . . . . Đozuđ Karduci.
 III. HA OČEVOM OĖŃIŠTU. . . . . Edmond De Amiñis.
 IV. U SMRT FRANA CARRARE. Pjesma. . . . . Dr. I. A. Kaznačić.]]
 V. АУДИЈЕНЦИЈА ДУБРОВАЧКИХ ПОСЛАНИКА КОД ПОСЛАНИКА ФРАНЦУСКОГ НОАНТЕЛА 3 ЈУНА 1673. У ДРЕНОПОЛУ. . . . . Стојан Новаковић.
 VI. НАЈТИШИ ЧАС. . . . . Ниче.
 VII. JEDNO STARO PISMO. . . . . A. P.
 VIII. НЕШТО О КРИТИЦИ УОПШТЕ И НАША САВРЕМЕНА КРИТИКА. (Крај). . . . . Лазар Т. Перовић.
 IX. МУДРЕ ИВРЕКЕ . . . . . X.
 X. ŠPAŃOLSKA SALA NA VI. UMJETNIČKOJ IZLOŽBI U MLECIMA. . . . . Špiro J. Gerun.
 XI. PETROVIĆI-ŃEGOŠI. . . . . * * *
 XII. VEZE DUBROVČANA I KATOLIČKIJEH BUGARA U XVII. VIJEKU. . . . . A. Vučetić.
 XIII. POZITIVIZAM U UMJETNOSTI. (4). . . . . Dr. Torkvato.
 XIV. VASPITAŃE VOĖE. (4) . . . . . Jules Payot.
 XV. OCJENE I PRIKAZI.

Kras Moravsky a jeho podzemni svēt slocem i obrazem sepsal Dr. K. Absolon. . . . . . V³

XVI. BIĖŠKE.

Književnost. — Prosnjeta. — Kongresi i sastanci. — Izložbe. — Razno. — Moderna epigrafija. — Nove knige.

„Srd“ izlazi u sveskama od 3 tabaka, polovinom i svrhom od mjeseca.

Rukopisi se ne vraćaju.

Na godinu: Za Austro-Ugarsku . . . . . kruna 12
 „ „ „ Inozemstvo . . . . . franaka u zlatu 15

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

Лука Ћеловић
БЕОГРАД
Luka Čelović
S R B
BEOGRAD

God. IV.

Dubrovnik, 31. Maja 1905.

Br. 9. i 10.

DJEVOJAČKA TAJNA.

— Saopćio M. d. V. —

Odazvah se želi prijateļa, i došao sam, da kod њega sprovedem nekoliko dana praznika. Kuća je bila vrlo stara, dosta prostrana, ali melanhonična. Turobno na mene djelovahu velike dvorane i tijesni prozori u gotičkom stilu. Pričini mi se, kao da je onaj stan za dosadu bio građen. Nijesam imao vrcmena zabavļati se melankoničnim ovim mislima; začuh korake dobre domaćice, koja se žurila da me pozdravi.

Dobra gospoda Zorka bila je, bez sumnje, najbolja žena u svom mjestu. Ona me primi sa pravim veseļem, ali ipak na licu joj opazih kao tragove neke tajne žalosti. Њezin je imetak napredovao, zdravlje je dobro iznosilo; promislih, da Marija Blanković, mlada sirota, koju je ona u svojoj kući odgojila kao svoje dijete, biti će joj prouzrokovala kakovu neugodnost. Zaposjevši određenu sobu — oh, kako bijaše melanhonična, a ipak najbolja u stanu — zapitah: gdje je Marija?

— Otišla je pohoditi bolesnu jednu prijateljicu, djevojčicu, koja umire od srčane bolesti. Povratice se odmah.

— A je li ona dobro?

— Oh! sasvim dobro, proslijedi gospoda Zorka. Ali se њezino lice preobličilo, i rekao bi, da mi je davala rdavu vijest.

— Zašto se ne udaje? — primjetih odmah.

— Zašto! Evo. Ona je lijepa kao andio, dobra kao rijetko ko; moj joj je imetak osjegurao, prosioca ne fali, ali Marija svijeh odbija, a sada joj je 24 godine.

— Da ne goji ona kakovo tajno čuvstvo?

— Marija! Nikada! Ja sam joj dala potpunu slobodu. „Udaj se za koga hoćeš, rekoх joj. Ali buduće se ne mislim od

tebe odijeliti, ne moj se udati za časnika.“ I, gle slučaja, nije ju do danas niti jedan zaprosio.

— Moguće da misli u dunne, i da Vam se ne usuđuje ispovijeti.

— Ne. I ja sam na to bila promislila. Mariji sam kazala, i ona mi je smiješeći se odgovorila, — da nikada na samostan nije niti promislila. Ne, ona ne odbija udaju, već odbija muževe. Oh, koliko žalim gospodina Tonkovića. Nikada nijesam poznavala odličnije osobe do néga. Njemu je stoprv trideset godina, posjeduje lijepi imetak, prostran um i sva svojstva koja mogu usrećiti jednu ženu, ovome pridružite da je bio upravo do ludila u Mariju zaljubljen.

— I ona ga je odbila? zapitah začuden. Čudnovato, upoznao sam ga u Dubrovniku, gosp. Tonković je vrlo lijep čovjek.

— Pa dobro! Ona ga je dva puta odbila, odgovori uzdišući gospoda Zorka, on će se do brzo oženiti. I tako je svo svršilo.

— Časna gospodo, od svega toga ne razumijem ništa.

I zbila, ja nijesam shvaćao. Marija, koja se je u onaj čas povratila dotrča k meni i pruži mi desnicu. Bila je vrlo simpatična plavka, modrih očiju, nevinog pogleda i sa nežnim posmjehom na licu.

Bilo joj je 24 godine, a kazao bi, da ih nema niti osamnaest. Visoka i savršeno razvijena stasa, posjedovala je neku tajnu primamljivost; i jasno mi bijaše, kako se gospodin Tonković mogao zalubiti u ovako krasnu djevojčicu. Ali nikako nijesam znao protumačiti, zašto je ona do dva puta odbila čovjeka mlada, bogata, u svemu savršena, koji ju je toliko ljubio. Poznavao sam dobro Mariju. Odlučih ju zapitati. Skupa sadosmo u veliku dvoranu i nakon malo nadosmo se sami, jer gospoda Zorka bijaše se udačila da uredi neke domaće stvari. Marija je sjedala uz prozor, zamišljeno gledala je u vrt. O čemu je ona mislila?

— Gospodice, rekoh joj bez predgovora, zašto se ne udajete?

Ona mi naprosto odgovori:

-- Ja to i želim.

— Pa dobro! Zašto ste dakle uvijek Marila Blanković?

— Oh! odgovori ona sa porugljivim posmjehom, jer čekam. Nastojao sam ju maknuti sa onoga mjesta, ali uzalud, jer je Marija nepomično na istome sjedala; uzalud sam se trudio, da bih od ņe štogod saznao.

Gospoda se Zorka povrati i trebalo je prevrnuti razgovor. Ispovijedam da mi je silno bilo dosadno. Monotonija ove građanske obitelji nije mi se svidjela. Poslije objeda provali se žestoka oluja, koja pomuti i naše razgovore. Gospoda Zorka na takav se je način prestrašila, da je otišla odmah u krevet. Ja sam se povukao u svoju sobu i nastojao sam nešto čitati usprkos grmljavini, koja je u zraku bijesnila. Malo po malo oluja se utišala i kroz cakla opazih gibaņe visokih stabala perivoja, a mjesec je trčao po prelomljeni oblacima. Lijep bijaše prizor, ali turoban.

Lagani udarac na moja vrata, prene me kao iza sna. Ustah i otidoh otvoriti. Bila je Marija; vrlo blijeda u lieu držala je u ruci jedno otvoreno pismo.

— Dragi prijatelju, reče mi ona ganutljivim glasom, došla sam Vas nešto zamoliti. Bijedna moja Kostanca, kojoj je nazad malo bilo bole, sada joj pogoršalo, umire i želi me večeras vidjeti. ņezina mi majka piše, da bi joj nastojala udovoliti. Bili ste bili tako dobri, te me dopratili. ņezina je kuća blizu. Moji mi ne dadu da idem sama, a Vilim je nešto večeras neraspoložen.

Pristah na molbu, i otputovasmo odmah. Turobno putovanje napuni me melankonijom i razgovor s Marijom nije me uspio razveseliti. Kad smo u kočiju stupili suze joj natopiše lice, a kad se je donekle umirila, stade mi jedino govoriti o Kostanci i Tonkoviću.

— Ona je andio, reče mi; otišla bi u samostan samo kad bi ozdravila. Kostanca je vrlo lijepa; ona bi se bila udala za Tonkovića i to iz posluha prama svojim roditeljima, koji su željeli ovu ženidbu, ali sobica je sva ņezina zabava.

— Zašto dakle Vaša prijateljica nije postala gospoda Tonković?

— Shvaćate li Vi? živahno mi odvrati Marija. Svak je govorio o ovoj ženidbi, gospodin Tonković uvijek je plesao sa Kostancom, kasnije pako on se je htio zaručiti sa drugom ženom.

— A ova druga bila je Marija Blanković.

Marija osta na ove riječi kao smetena, a nakon malo odgovori mi suhoparno:

— Pa dobro! da, istina je, ali prosudite jesam li ja smjela pristati. Kako sam mu ja mogla oprostiti, gdje je ostavio moju dragu Kostancu?

— Ali ako ju on, draga gospođice, nije ljubio . . .

— On ju je morao ljubiti, reče odvažno Marija.

— Oprostite, gospođice, ali kada odustaje od takovog šta ugledan gospodin kakav je zbilja gosp. Tonković, koji uživa dobar glas, znak je, da je imao dovoljno razloga, da šta takova uradi.

— Ali Vi tužite Kostancu, predbaci mi rasrdeno Marija.

— Nikada. Ona je andio, Vi ste mi kazali, a gospodin Tonković ne ljubi anđele; što dakle da učini?

Marija umuknu. Sjetih se, da joj je žao. Mladost je takova. Prispjesmo napokon k palači Kostance. Opazih odmah ernu visoku zgradu. Marija mi pokaza jedan prozor na drugome podu, koji bijaše slabo rasvjetljen.

— Soba je Kostance, reče mi ona žalosno; jadna Kostanca, nadala se da će ozdraviti kada sam se od nje udaljila.

Jedna postarija žena pričekka nas na vratima i povede do sebe gospođice Kostance. Nikada neću zaboraviti prizor, koji se je odigrao pred mojim očima. Soba je bila prostrana ali turobna. Jedna sama svjetilka rasvjetljivala je cijelu prostoriju, a o zidu je visjelo jedno propelo od slonove kosti, u sjeni sami mogao razabrati i neke tamne slike i ako ih nijesam mogao raspoznati. Ali što se je duboko usjeklo u moju pamet i što nikada zaboraviti neću jest obličje Konstance.

Ona je položeno sjedala u jednome nasloñaču; ali ni kruta bol, koja je malo po malo trošila mlado njezino tijelo, nije uspjela potamniti lijepotu njezinog lica; erne joj oči sjevale su kao dvije hitre strijele.

Nasmjehnu se, kad joj se Marija približila, i onaj posmjeh imao je u sebi nešto neizmijerna. Nijesam mogao shvatiti, gledajuć je, da onakovo biće može umrijeti.

Marija bijaše dražestna, Kostanca savršena ljepota. Dade ona znak i prisutni ustaše da se udale; i ja ustah da ću se udaljiti, ali me Kostanca zaustavi.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Vi ostanite, reče mi, jer će Marija imati od Vas potrebe. Pokorih se nežinoj zapovijedi; ali zapovjedni ton one djevojčice začudi me. I opazih nešto izvanredna, nešto silovita na onome lieu, koje mi se u prvi mah pričinilo nežno i milo.

Majka joj se približi, šaptajući joj nešto što nijesam mogao razumjeti. Moguće da je želela i ona ostati.

— Ne, osorno će joj kći.

I bijedna se majka udali nastojeć zatajiti svoju bol; a vrata se za njom zatvoriše. Marija sjedne pokraj svoje prijateljice; ja se zaustavih malo odale.

— Marijo, reče Kostanca, ne moj se čuditi, gdje sam ti se činila povratiti. Ti mi moraš dosta stvari oprostiti . . . .

— Ja, reče Marija, ja, Kostanco?

— Da, ti. Ali ja ću ti najprije o sebi govoriti. Tvoju i moju sudbinu spaja okrutan vez, koga ti nikada nijesi shvatila. Sjećaš li se gospodina Tonkovića, sjegurno da? Mojoj i tvojoj nesreći on je dao povoda.

— Ti si ga ljubila, kliknu Marija.

— I tebe je on odabrao: da, u ovome je baš zlo.

— Oh, Kostanco, ako sam ja dala povoda tvojim patnjam, oprosti mi, kliknu Marija, a na oči joj navriješe suze.

Kostanca udre u smijeh. Nervozni i prisiljeni nežin smijeh podre kroz moje srce. Marija bijaše poražena.

Pusti me da svršim, primjeti Kostanca. Pa dobro! Da! ja sam bila lepša i bogatija, ali ti ljubljena. To te i pak nije usrećilo, moja Marijo: zaklela sam se da ti nećeš nikada postati njegovom ženom, i, vidiš, ostala sam pri svojoj zakletvi: jer se je on sa drugom zaručio.

— Ti me ubijaš progovori Marija.

I ja opazih gdje drھے.

— Pusti me dakle svršiti, opet će Kostanca. Oh, da sam te mogla na koji način poslati u samostan, ali ti nijesi htjela.

— Ti me mučiš Kostanco, reče Marija, koja bijaše u lieu problijedila.

— Dozvoli mi dakle svršiti, opet će Kostanca.

Ispovijedam, da studeni i okrutni akcenat one djevojčice, da nežin pogled kao onaj fatalnosti u ljudskome obliku, prepade me. Uvjerih se, da očajna ljubovnica gospodina Tonkovića,

biti će okrutna sa dobrom Marijom. Pripravih se na sve. Bijah ipak vrlo daleko, a da odgonetam istinu.

— Ti se sjećaš onoga bala u pozorištu, otrag dvije godine dana, reče Kostanca Mariji; i sjećaš li se, da si igrala s mojim bratom časnikom.

Jadna Marija! Na takav joj se način zaerveni lice da je i mene dirnulo.

— Da, čini mi se . . . Ne sjećam se dobro, odgovori ona ispod glasa.

— Marijo, Marijo, ja znam sve, klikne Kostanca jedovito. Marija se osovi na noge, njezino lice bijaše ražareno.

— On me je dakle izdao, bolnim srcem progovori.

— Ja znam sve proslijedi Kostanca. Poznato mi je, da ima preko dvije godine da se dopisujete, a znam kojim tajnim putem ti primaš njegova pisma. Poznato mi je također u čije ruke povjeravaš tvoje odgovore. Marijo, zadnje pismo koje si upravela mome bratu, svršavalo je ovim riječima: „Ne pitaj me da li te ljubim“.

— Tvoj je brat dakle prostak, očajno odvrati Marija.

— Ne, Marijo, on nije prostak.

— Tko ti je dakle kazao? Kako sve to znaš?

One se dugo gledahu, mene se i ne sjetiše. Nihovo lice tako lijepo i ako različito, jedno već od smrti svladano, drugo od boli potišteno, ali puno života, ostati će uvijek usječeno u mojoj pameti.

— Ti se dakle ne možeš sjetiti! bolno primjeti Kostanca. Moram ti dakle sve kazati!

— Govori, govori slobodno, odvrati Marija. Ne moj me progoniti.

— Pa dobro! Opazila sam da ti se moj brat sviđa, on je morao odputovati, a ja sam željela da sačuvaš njegovu uspomenu.

— Dobri Bože! reče Marija, ti si mu dakle kazala da mi piše?

— Ne, već sam ti ja pisala u njegovo ime. — Evo tvojih pisama.

I ona položi jednu malenu skriñicu na koljena Marijina i spruži se u nasloñaću kao osoba umorna od truda. Odmah se sjetih zašto je željela da i ja ostanem. Marija je bila kao gro-

mom ošinuta. Velika nesreća kao da joj je uništila svaki osjećaj. Nepomičnim očima ona me je motrila, iz zatvorenih joj usnica nije bilo čuti niti jednog uzdisaja. I ja sam bio nepomičan kao i ona, nijesam se usudio niti progovoriti. Kostanca je prva muk prekinula.

— Ja ne tajim svoj zločin, reče ona s turobnim glasom; on je grozan! Ti si ipak bila sretna za dvije godine dana. Ti si bila blažena dok sam ja podnosila paklene muke. Ti nikada nećeš spoznati kako je teško govoriti o sretnoj ljubavi kada se od boli umire. Koliko puta htjedoh kroz jedno od ovih pisama izjadati očajnu bol moga srdea. Ti mi možda nećeš vjerovati; a ipak neko čuvstvo unutrašnjeg sažaljenja od toga me je odvraćalo. Daj mi pravo, Marijo, tvoj je san bio čist i ugodan.

— Ne, ne, ti me varaš! kliknu Marija kao da se je probudila iz groznoga sna. Ne, ti mi nijesi pisala ova pisma! Ne, ja nijesam žrtvovala svoju mladost, dušu i život kakovoj prikazi! Ili je možda on umro; možda je nevijeran te me zaboravio, a ja ti tvrdim da me je iskreno i žarko ljubio.

Kostanca spusti glavu i ne odgovori.

Marija briznu u gorak plač.

— Oh, što sam ti ja učinila, reče ona, što sam ti ja učinila Kostanco?

— Ništa, odgovori Kostanca, ali te je on ljubio. On se je zaručio sa drugom, meni je poznato, ali barem ta druga nijesi ti.

Ja ne znam je li Marija čula ove zadnje nezine riječi, ali ju od jednom spopade takova nevorznost da sam se i ja prestrašio. Mislio sam da će se onesvijestiti, i ustah da joj pomognem.

— Povedite ju odavle, reče Kostanca, i uzmite pisma.

— Dodite, gospodice, rekoh Mariji.

Na moj glas ona se podignu i uhvativši ju za ruku izvedem ju do vrata. Pred sobnijem vratima, svlada se, okrenu se i blago reče:

— Kostanco, ja ti opraštam.

Kočija nas je čekala, mjesec je svoje svijetlo sipao na obližnje vrhunce, a na nebeskom svodu nije bilo niti jednog oblačića, ali je bio ipak užasan naš povratak. Marija nije plakala, niti govorila, ona je lagano uzdisala kao osoba svladana

boli. Nijesam se osjećao dosta jak da ju utješim. I ja sam bio kao izvan sebe. Pokvarenost i okrutnost gospodica Kostance porazi me. Je li se ona kajala? Sumňao sam; ali je smrt morala sve otkriti; ona je to znala, i htjela je svoju tajnu povjeriti ženi, kojoj je bol i sram spriječavao da je otkrije.

— Molim Vas, prijatelju, nemojte ništa mojima o svemu ovome kazati, jer bi ih porazili — reče mi Marija kada se povratismo. Kasnije će oni saznati i moj grijeh i moju kaznu. I ja obećah.

— Pa dobro! upita me gospoda Zorka, kad sam stupio u nezinu sobu, kako je bijedna Kostanca? Zar ne, ona je andio.

Ne sjećam se što sam odgovorio: riječ „andio“ bila je neumjesna iza onoga što sam vidio.

— Moja dobra Marija, proslijedi gospoda, vrlo je žalosna. Ona gubi jednu vrijednu prijateljicu, a i ja sam mnogo žalosna.

Gospoda je Zorka plakala. Trebalo je utješiti. Ima li šta žalosnije od boli, koja opravdanom izgleda, a temelji se na prostoj opsjeni?

Gospodica Kostanca umre slijedeće noći. Ja sam bio sa sobom uzeo sandučić sa Marijinim pismima, koji joj predao sutra dan. Ona ga otvori držeći, pregleda bñnim srecm negdašnja svoja pisma, te plaćuć i uzdišuć izgori jedno po jedno.

Taj se je prizor duboko dojmio moga srca i svladan nekim nežnim čuvtvom, rekoh:

— Marijo, Vi ga ljubite, ja vidim. Pa dobro! Nadajte se, on će se povratiti; a ja ću se osobito za za Vas zauzeti.

Marija me presječe kao prestrašena.

— Nikada, nikada, reče ona. Trebalo bi sve ispovideti gospodinu Tonkoviću, i ja bi poginula. Prijatelju, ja sam sañala i neću nikada ozdraviti!

I zbiļa ona nije više ozdravila. Časnik je bio ubiven u dvoboju dva mjeseca iza smrti svoje sestro Kostance.

A L E K S A N D R I J A .

Talijanski spjevao Đozuè Karduci.

posvećeno Josipu Regaldi,

prigodom izdanja ñegova djela „Egipat“.

Većom sâlom Luksorskom nad crvenom
Ramsa glavom upravno mistična će
zmija siknut, a na lijevo jastreb
škripući letnut;

s memfiskog neizmjernog serapêja,
što ga ispod žarkoga sunca straže
od granita mudrijeh šest sto sfinga,
mûknuše Apî;

s zelenih nepomičnih kad s papirâ
marcotskom pustarom žutom, dokle
lahor šuti okolo, ovaj jeknut
grčki će pèan:

„Čuj Egipte! Dodosmo pozdravit te
„Helade mi — s koplem i s kitrom — sinci;
„Tebo, stotin' tvojih rastvori vrata
sad Aleksàndru!

„Mi Amonu vodimo Zevsu sina
„da ga prizna — ovog gojenca dragog
„tesalskoga; živi lijepi ovaj
Ahilov porod.

„Kano lovor mirisni ñem' talàsa
„prâm se; lice ružično ev'jetnoj sliči
„Tempi. S' oka ñegova Olimpiji
sunce se sm'ješi.

„Licem mu je egejski s'jevajući
„mir razliven; oblaka poput b'jelih
„nad ñim katkad prolaze slatki sancii
slave i pjesme.

„Grėku on da osveti, dipi poput
„lava ĉvrste tesalske od falange; —
„slonove i kola skomeša; nirvi
satrape, krale.

„Aleksandre, mira i rata bože,
„zdravo! Za te kitra je medu prstim,
„za te sjajni srebrni lūk u šaci,
prisutni Apoll!

„Razgovori stagirski za te jesu,
„vijenci i cjelovi jonskih žena,
„kūpa vina lijejskog zapjećenog,
za te je Olimp.

„Mjedom Lizip, Apeles nek te bojam'
„za sved ovjekđvjeĉi; nek t' Atena
„demagoga strasti utišav, digne
do Partenona!

„Slijedimo te: Sakriva nil zaludu
„moći našoj izvore svoje. Ovdje
„međ bozima mir ćemo ĉinit, sv'jetu
općenu sv'jetlost.

„I podjarmit htjedneš li tigre, rise,
„Baho novi, za tobom doći ćemo
„svetom žalu Gangesa, pojuć svete
pjesme Homera.“

..... Ozvańaše ahajski tako pėan .....
Mladi voda kacigu tada dignuv
s plave glave, falangi suprot stojeć,
gledaše more;

a uz more i Far pred sobom otok
i libijsku naoko nadoglednu
pustošinu . . . . S prsiju oznojenih
zlatni i sjajni

oklop dignu. Na tle ga baci, veleć:
„ovaj kō makėdonski oklop neka
„sred pustare varvarim', v'jecim vlada
Alėksandrija;“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Rekav, brazde zidina m' novog grada
nárisa po stádijâ osamdeset,
posiplući žutoga povrhu p'jeska
b'jeli cv'jet brašna.

Tako unuk Pélejevićev zgradi
grad svoj, a Far — preslavno ime sv'jetla —
c'jelom sv'jetu afričko-azijatske
rasv'jetli staze.

I ne talas pustare neprijateljske,
ni varvarskih stočeca odmićane
smognu svladat smjelu tu kćerku onog
grčkog junaka.

Umna, bodra trećem se svom životu
dizaše, podbadajuć udes isti,
kada ti ju, pjesniče vidje, koj' se
putujuć diviš,

kad od skore zuluma pune noći
ti uteče, poleta punom glavom,
tamo sv'jetlo iskajuć i slobodu
istokom, — iznad

nerezanih grobnica sa turbanom
Pompejevi stajati stup ti vidje,
kaño snagu latinske misli iznad
mutnoga v'jeka,

oh Egipta slave i nade tvojoj
nek u k'nizi pjesniče žive! Eto
Tifon usred pustare danas piri
i jari sržbu.

uz Osira mrtvoga lajač Anub
petu grize Evropi na bijegu
i živinska naprijed zove boštva
osveti sada.

Aj Evropo stara što sv'jetom siješ
nespokojnu svoju slaboću, kako
bolna sfinja istoku upr'jev pogled
kako se sm'ješi!

WWW.UNILIB **Komentar:** Ovu je odu pjesniku nadahnulo historično djelo njegova prijatelja „Egipat“, u kojem je on (Regaldi) iznio staru i novu povjest Egipta.

Kitica I. sala = dvorana. Luksor i Ramse = egip. vladari.

Kitica II. serapej = hram Serapisov, veličanstvena zgrada kod grada Memfisa. — Apis = sveti volovi, božanstvima posvećeni.

Kitica V. Amon = zaštitnik egip. grada Tebe, egip. bog, kojemu je proročište i hram stajalo u današnjoj Siwah-oazi. Poznato je da je Alesandra, sina Filipa II. makedonskog, kada je došao u tu oazu, amonsko proročište proglasilo sinom boga Amona. — „Ahilov porod“ = pjesnik predstavlja Aleksandra za potomka homerskog junaka Ahila,

Kitica VI. Tempe = uska i cvijetna dolina u Tesaliji, duga 7 km, a široka samo 30 metara,

Kitica VIII. Satrapi = perzijski namjesnici. Kako je poznato, Perzija koja je pod sobom imala dobar dio Azije, navađivala je na Grčku, da ju kako osvoji. Tim što je Aleksandar podvrgnuo sebi istok, podjedno ga je kaznio, te tako „osvetio Grčku“.

Kitica X. Razgovori stagirski = ovim se aludira na Aleksandrova učiteља, grčkog filozofa Aristotela, koji je bio rodom iz Stagire.

Kitica XI. Lizip. = glasovit kipar, a Apeles = slikar grčki. Atena = helenska božica umijeća, kojoj je Perikles podigao sjajan hram, Portenon, na atenskoj Akropoli.

Kitica XIV. Pean = pobjedna himna. Ovaj pean (kitice 4–13) pjesnik je stavio u usta makedonskim Aleksandrovim vojnicima.

Kitica XV. Far ili Pharos = otok pred gradom Aleksandrijom; i danas je na njemu pomorski svjetionik.

Kitica XVII. Stadij = grčka mjera za dužinu, 40 stadija = zemljopisna miļa.

Kitica XVII. i XIX. Homerski je Ahil sin Pelejev, pa tako pjesnik i Aleksandra zove Ahilovim potomkom. Premda je Aleksandar bio Makedonac, općenito ga držahu za Grka; te s toga ga i Carducci zove „grčkim junakom“. — „Smjelu kćerku“ = Aleksandriju.

Kitica XXI. „Zuluma pune noći“ = U ovoj kitici aludira pjesnik na osobne progone svoga prijatelja i historičara Regaldia; što nama izvan Italije i poslije toliko godina ne može naravno biti potanko poznato.

Kitica XXIII i XXIV. Osiris = bog dobra; Anub = bog zla.

Kiticom XXV. Carducci valda aludira na političke prilike onoga vremena, kad je napisao ovu pjesmu.

НА ОЧЕВОМ ОГЊИШТУ*).

— Из новела Едмонда Де Амињиса —

Неколико сам се пута за мојијех млађијех дана накањи-
вао, да отидем у Калмерт и обиђем кућу, у којој сам се ро-
дио и провео најљепше дневи свога живота, па вазда, кад би ме
та замисао обузела и већ се стао да спремам, све од једном у
најљепше одустани . . . . Залуду, не имаћих срца, да се кренем на
тај пут! Нек' вели ко што хоће, ал' вјере ми, није ми ни било
лако, јер у томе граду не бијаше већ ни паметара од многобројне
ми очине породице, у њему ме првом у свом вијеку чудо задеси:
умрије ми ту мој добри отац, па све зебох од страха хоћу ли
моћи да поднесем, кад видим то моје негдашње пребивалиште,
а да не свиснем од туге. Скањивајући се тако од године до го-
дине, протекоше у тој мојој двоумици равно њих двадесет, то, да
те нико не вара, цвијет моје младости. Једно јутро — бијаше на
памет негдје по Божићу — чешљајући се спрам огледалу, опазих
ненадно, да ми је коса стала цвијетати на махове. А, ту смо —
помислих — није дакле већ чекања ни одмака, него да се од-
мах и та брига збрине, па што било да било! Спремих се и тај
божји час кренух . . . Након толико година! — мишљах сам собом,
возећи се жељезницом. Хеј, чудно ли сам се у свему и по свему
измијенио! . . та нико ме не ће ни познати! . . па боље за ме! . .
не ће ме заустављати и додијевати ми путем! . . Док сам ја овако
мислио и размишљао, снијег је непрестано мео, пусте се не-
прегледне равнице с једне и с друге стране бијеле као млијеко,
а жељезница по сред њих лети као стријела. У што би се че-
љаде прекрстило стигосмо у Калмерт. Барем мени тако изгле-
даше. Сиђем са жељезнице и упутим се пјешнице у град. Све на
свом мјесту, сваку ствар распознајем, као да сам ту свој вијек
извјековао; ама ми све некуд ситније изгледаше: улице, куће,
цркве, све; па као потамњело, као да је град снашла какова го-
лема туга, па уз чељад да и зграде тугују . . . Одох напријед.

*) Ова лијепа и врло поучна новела изишла је год. 1881 у српскоме пре-
воду у подлиску задарскога „Српскога Гласа“, а сада је преводилац поправио
по најновијем издању Де Амињисовијех новела.

Сваки ћошак, сваки корак подсјећаше ме на какову успомену из дјетинства! Таман ја на сред града, а народа измиљело, на чопоре бијели свијет из цркве, и то на онај исти истовјетни час, као о трагу двадесет и више година, што се шћаше недјелом и празником у цркви служба свршавати. Што би длан о длан ударио препознадох стотину душа; ал' каква и те каква промјена! На први мах не вјерових сам себи, изгледаше ми немогуће, да се у мало година може онако да измијени онолико силно људство. Оне, те оставих црне косе, наћох просиједи а просиједи побијелили ка' овце. Онај ослијепио, овај оглувио, онога издале ноге, овога узма узела. Сретао сам судругова још из основне школе, који онда бијашу шака јада, а сада од пуста сјла једва ногом крачу; дјевојчице, које њекада ћесом о руци, живе као кремен, у школу хитаху, сада гледам жене удате са кућом дјеце око себе; а домаћице опет њеке, о чијој се љепоти причало, порушене до зла бога, да их једва можеш да познаш; пак дјецу, коју сам у повитку оставио, налазим као одрасле младиће и дјевојке, да их је милина погледати; па гробова неопојанијех, од којијех мишљах, да ни пепела више нема; па читаво јато непознатијех лица; па ово па оно, еле ко би ти све по тенану исказао ко је, ко ли није мимо ме прошао, док не остадох сам самцат ту. Пошто дакле свак прође и отиде својим путем, стадох се и ја мотати од улице до улице, док ме у потоње пут не нанесе у ону улицу, да видим ону кућу. Сав ми се живот устресе, срце ми силно залепета, а пред очи ми се сави као мрља, него даде Бог, све то не потраја дуго... Освртох се на свачију кућу његдашњијех мојијех комшија, у свакога врата затворена или притворена. Доћох и пред пришкинута врата оне куће и завирих у авлију — нигдје живе душе!.. Бојао сам се испрвице уљести, али се опет нијесам убојао као каква слаба женска страна, него зажех очима а стискох срце, те ућох. Учиње ми се, божју ти вјеру задајем, као да ми свака ствар излази на сусрет: и прозор очине ми собе, и степенице, куда сам се хиљаду хиљада пута верао горје и доље, и одрина, и стабла, и градине, и сваки камичак. Не могах тад више — шта би крио? — срце ми превре од жалости, те се зацунух од плача као мало дијете. Обазрех се затим уз прозоре — нигдје никога, а снијег све једнако непрестано мете Ал' шта рекох нигдје и никога! та колико и колико

WWW.UNLIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.LINX.BS

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

свијета у оној самотињи не бијаше за ме!.. Његдашњи наш кутњи лекар силажаше низа степенице, стара слушкиња узлажаше, кашљуцајући, са котарицом о руци; гомила мојијех саученика креташе се тамо и амо по дворишту, учитељ ми латинскога језика улажаше, завиркујући десно и лијево, отац ми излазаше из писарнице, скидајући с носа наочаре; мајка ме иза гласа зваше да не стојим на сунцу, да се уклоним са розопечине, сестра ми залијеваше цвијеће, старији брат читаше на глас, наш црни мачак вераше се по одрини, птице пјеваху и цвркутаху у кавезима, врата се и прозори отвораху и затвораху, све се мицаше, све збораше, све у ме поглед упрло; а ја — појаћели друг! — непомичан као стијена, између хиљаду погледа, хиљаду гласова, порушен и задешен неисказаним чудом — нит' се мичем, нит' душицом дишем!... Ни сам не знам колико је то тако трајало и колико шћаше још да траје, да ме по срећи или несрећи груди снијега, која се изненада отрже са једног стабла, не освијести и доведе опет к себи. Стадох тад пажљиво да разгледам и разабирам околу на околу све потанко. Није хвајде, све ми њекуд мање изгледаше! Кућа њекада голема, мал' те не рекох, сада је као каква добра појата или пударница; одрина, њекада и сувише висока да се до грожђа досегнем, сада је прениска; меће, које не могох онда ни летке а камо ли трупачке да прескочим, сада их ругајући прекорачујем... Чињаше ми се, без све шале, да сам се рашчинио као какав див, а то ми николико не бијаше мило, јер сам се дотле у мисли био занио, да, Бог и душа, са сваке стране чујам нђ, гдје се све камени, чуди ми се и у чуду као вели; Гле, глете, чудне људесине!.. ко је оно?... одакле?... чиговић? Ми га не познајемо!.. Обузе ме тада опет њеко непријатно осјећање, те потрчех брже боље пут башче, дајбуди ћу, помислих, ондје мало одахнути. Чим ногом крочих на њу, одмах ми се приказа прозор, с кога ме отац — душа му царевала! — једно јутро зовну и радосно рече: Вилиме, овај ти исти час, дијете моје, навршујем седамдесет и четврту годину!.. Нађох још у животу и чемин један, под којим ме кућна чељад свако боговетно вече учаху да се молим Богу; ту сам — лијепо се сјећам као да је јуче било — за дуго једном замишљен сједао, кад првом у свом вијеку виђох мртваца. Еле, ја ками мнидијих, да ћу одахнути душом у башчи, а кад тамо љуто се пре-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

варих, јер ми и ту сваки педаљ земље буђаше небројено милијех и немилијех успомена, које бијаху све скупа тешки удар за ме, под којим се уцвијељено моје срце цијепаше и немило параше. Ја тада више не знадох за себе. Да ме когод опазио, одиста шћаше помислити, е сам изашао из чисте свијести, да нијесам при себи. Са хиљаду страна хиљаду ми се утвара призраше, свака ме тихим гласом зове и призивље, свака жалостиво за нешто пита; а ја се свакој одазивљем, испричавам, обричем и могуће и немогуће, клањам се на све стране, гледам побожно наоколо као да сам у каквом гробљу, а оне рпе снијега да су гробови, у којима почива ми и кућа и баштина, и храна и обрана: све моје... Сједох напосљетку уморан и измородављен у дно башче, гдје ме опет обујмише различите мисли. Шта смо, ками нама — промишљах — шта је људски живот, шта васиони свијет!.. Хеј куку леле, како сам ти остарио!.. та ближи сам већ гробу но дому!.. данас сјутра док и смрт за врат!.. Да ми је ко прорицао, док се забављах у овој башти као лудо дијете, све оно што ми се је за живота случило, шћах — колико сам онда плитак био — још помислити, да ме тобож очекује каква ненадна и ријетка срећа!.. Хеј, зла колача! Баталих кућу своју и отиснух се у свијет пун надања, каоно кад ти је машта најбујнија, страхујући само, да ли ћу дуго да поживим и да ли ће ми земља бити доста пространа, да узмогу извести куле, које онда грађах под облаке; а кад тамо, ево ти ме на повратку са по пута, након њеколико година, преуморна и сита и пресита свијета, уз циглу жељу, да ми је остале дневи свога живота провести у каквом мирном засеоку, у забити каквој, само далеко од жамора и гунгуле свјетске. Нема већ тога што би ме обратило и занимјело у свијету, ни за чим ме више срце не вуче! Не гледам више попријеко ни на пријеварне људе и дволичне пријатеље, нека их Бог за то пита, а ја их посматрам без срџбе. Не презирем дакле никога, не жалим се ни на шта и ни на кога, не кривим никога, не мислим да сам у чему бољи од другога, сит сам свега и свачега... Ко је жељан свијета, ето му га, нека га се наужива до миле воље, прослави се у њему колико му души драго, честито му и дуговјечно: ја му не завидим ни најмање!..

Оно ти не прође много времена за тијем мојијем умовањем и разложењем, кад, као по чуду њекоме, назрех иза цакла на про-

зору неко једном непознато лице. А ма шта ћу сада? Да се чиним невидјео — не ћу, кад су ми у стопе стали, док се није са мном брука набила, већ идем, па ћу чисто да им кажем, каква ме је витешка невоља нагнала, да се туда обијам без питања; да ако тако и кућу преобићем. Устадох, изиђох из баште, узађох уза степенице, куцнух на врата, све у очињи трен. Отвори ми домаћин, средовјечан ал' мио човјек; а за њим одмах ми приступи домаћица му, и она прикладно и мило чељаде. Казах им се ко сам, а шта шћих исприча им стотину пута боље и љепше од мене мој испрекидани глас. Одмах ме понудише, да ућем, и ја, не либећи се ни најмање, ућох као без главе... О блажене, никада незаборављене и миле стијене моје сиромашке куће! То све бијаше друкчије, осим зидова све се измијенило; ал' ипак од прве познадох сваки крајчић, и све ми се чињаше, да је још на биљези као у дјетинству ми. Са свакога краја све ме дочека раширенијех рука, свак ме зове иза гласа: Вилеме... Вилеме... Вилеме... оvdје је... он је то... повратио се... без сумње... мали је то Вилим... А мајка?... а браћа?... сестре?... гдје су?... гдје си нам био?... шта си нам радио?... Колико ми се још и колико црноте другу, ту ствари, гласова, чељади призирало; али све за све, није хвајде, отац ми, тај мој без мита и ваздашњи пријатељ, јер ме он, мимо друге, занавише бијаше уволио. Сусреташе ме на свака врата и чујох му свућ и на свакоме мјесту ход. На душу би присегао, да га видим за његовим столом, гдје сједи и поправља ми школски задатак, тако опет подбочио се, па ми чита пјесме из Вондела; онамо загледао се у слику једну, коју сам још као дијете насликао, и која му бијаше милија но икакво благо овога свијета; јер често вељаше, како он по њој предвиђа, да ћу временом постати не с реда умјетник. И док сам ја тако прелијетао у памети свако његово дјело, ријеч, савјет и шалу, његова ми се слика све то живља причињаше, тако да сам неколико пута — ако ћеш ми се и ругати — протрнуо и ударио натраг; јер ми се учиње као да није причина, него он — Бог да га прости! — сам главом. Дођох и до собе, у којој ми мајка удари у лелекање и паде у не-свијест, кад јој наш кутњи љекар, излазећи из очине собе, сузнијем очима рече: Моја госпођо, што би вам већ крио, он је своју чашу испио: не питајте више за њ! Виђох и сам себе у постељи бона

и пребона на умору, дјетићка од шест љета, мајку ми узвојкану гдје ме за ручицу држи; а оца до ње, гдје, ваљајући кржаве сузе, на листу хартије слику ми снима. Еле, сматрајући и разабирајући много што шта из онијех времена, доћосмо на пошљетку и до потоње собе. Овдје ми лежимо — рече ми домаћин отварајући врата — а таман то бијаше соба, у којој испусти своју племениту душу мој никада непрежаљени отац. Застадох, дрхћући као на врби прут, јер ми се он покојник призре блијед као крпа, спружен на сред собе, прекрштенијех рука са крстом у десници, а свијеће около њега мртва гдје горе. Домаћин се уклони отоле, остави ме сама, као да је погодио моју помисао; а ја, бржи од брзих, падох на кољена пред постељом. Ох, никада ни до вијека, док ми под грлом ускуца, не ћу заборавити онај час! Учиње ми се као да објема рукама стискох ледене руке оне блажене душе, као да је онај исти трен издахнуо; као да ми још на ухо звуче потоње његове ријечи, као да се сусретох пошљеднијем његовијем погледом, којијем тражаше мене, нејакога Вилима, своје најмлађе дијете, сирото и лудо, те након себе оставља; као што често покојник вељаше тугом и болом пошљедњијех дана свога живота. Тада — и тек тада! — сјетивши се колико га је јада убило док је своју породицу подњивио и упутио, осјетих каква ме веза веже спрам њему, признадох, да му нијесам исказивао онолико љубави колико сам морао, да сам био неправедан и неблагодаран, разжали ми се као нигда и нигдје још досље, сузе ми потоком потекоше низ лице, стадох да љубим у највишем очајању студено тло, а из прсију ми се отиште немио јаук: Оче, мој слатки оче, не замјери ми, опрости свом Вилиму!.. Пренух се за тијем, као иза дубока сна, па се стадох да чудим и питам: Хвала Богу, шта ми је?!.. шта се ово догоди са мном, те ми је омрзао цио свијет!.. Не мили ми се ништа под капом небеском, срце ми је преко сваке мјере тугом заражено, куд год погледам све то црњи се облаци нада мном вију, никако да се у невољи појуначим и злу отнем... Самосаздани Боже, може ли се и хоћу ли игдје бољитка и лијека тузи својој наћи?.. хоће ли ме икада сунце огријати, док сам животом жив?.. Хоће, може; може, хоће, није свака мука до вијека, ране су видовне — све ми около одговараше као из једнога грла — треба им лијека пружити, ред је обновити порушени храм, кућу кућити, не назвати се угасником; јер од туђега туга бије....

Ја сам, по души, и прије тога више пута помишљао на женидбу, али никада озбиљније, што сада, кад ме ето свака ствар у очиној кући нукаше на то, кад ми то мој мртви отац налагаше врх чистијех разлога. И ја се, као по њекоме дивноме чуду, у очињи трен промијених, преобразих. Дође ми ново срце, ум ме одмах поведе на давнашњу моју прву и потоњу љубав и у необичном заносу зовнух је три пута изасебице: Лиза, Лиза, Лиза! као да ме тобож чује дух очин и обесели се, што га од прве послушах и примих мудри савјет његов...

Праштајући се са кућним домаћином и са домаћицом му са свим ведар и весео, учини ми се као да ме све около поздрављаше: Пошао с Богом, Вилиме, ... да ти је добра срећа ... Он је то ... мали Вилим ... да, он ... иде да обнови порушени храм ... да се окући ... да не затвори онаки оџак, ... да се не назове угасником ... А кад бијех у дно авлије и потоњом се освртох кући а између густог снијега, на прозору једном, опет ми се призре очина слика, гдје ме преко сваке мјере весео објема рукама благосивље ...

И што рекох, Бог и душа, не порекох; него, чим сам се повратио кући својој, запросио сам Лизу, сакупио одабрану киту сватова, вјенчао се по закону и дома довео, те тако: ако је дуг, одужио сам се; ако је ред, одредио сам на велику своју срећу и утјеху.

Од оно доба протекло је опет неколико годинаца, човјек сам већ у годинама, глава ми је сва бијела као у овце; ама ни бриге мени за то, по што сам у добри час обновио порушени храм, испунио очин аманет. Живим у Девентеру, у лијепој једној кући са пространом авлијом и башчом около ње и са великом одрином пред кутњим вратима. Излазећи из писарнице, видим малога мога Вилима, гдје се креће са гомилом својијех саученика тамо и амо по авлији. Стару слушкињу, гдје кашљуцајући узлази уза степенице кошарицом у руци; учитеља му латинског језика, гдје улази, завиркивајући десно и лијево; сестру му, гдје цвијеће залијева; чујем мајку му, моју врсну Лизу, гдје га иза гласа зове, да не стоји на сунцу, да се уклони са розопечине; старијег му брата, гдје на глас чита; птице, гдје пјевају и цвркућу у кавезима; видим мачка, гдје се вере по одрини; врата и прозоре, гдје се отварају и затварају; све је живо и весело, све се креће и подсијећа ме на очину кућу у Калмерту. Па осим свега тога видим дивно,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

да сам мало по мало присвојио и његов начин живљења, и ход му, и кретање, и глас исти, тако да више пута у заносу њекоме мислим, да сам ја он главом, помлађен двадесет и више година; а као ја се претворио у малога мога Вилима; па опет видим трећега Вилима, који ће настати након мога, па четвртог и тако све напријед читави низ њих, те се радујем и веселим, гдје сам на њеки начин вјековит, бесмртан. Често и пречесто — чуј да знам и ову! — промишљам и на смрт; али не мислим са страхом и ужасом, као кад бијох млад, но хиљаду пута као човјек, који је радио од зоре до мрака, па једва чека да легне; јер зна да ће уморан заспати као заклан. То толико би рад, да умрем с прољећа, у најзадњој соби моје куће, отворених прозора са стране башче; а околу мене да су ми дјеца и Лиза моја, па да сам при чистој свијести, да како, све док је дух у мени, како би могао свакога разпознати, зовнути по имену, загрлитити једно по једно и свијема скупа јаснијим гласом рећи: Дјецо моја, кад вам се не би по чем милио већ живот, кад бисте се осјећали сити и пресити свијета, не изгубите се дуго, него обновите тада порушени храм, предузмите нови пут, кућу кућите; јер од туђега туга бије.

Томо Бртов Поповић.

се утиснуло, јер он туђега туга бије

U SMRT FRANA CARRARE.

— Ida bar. Reinsberg-Duringsfeld. —

Iz davnoga Solinskoga grada
U Dubrovnik crni list mi dođe,
Drag prijatelj teško mi se jada,
V'jeran drug mu pod zemlicu pode;
List ja čitam a zenice moje
Još prestale nijesu ronit suze
Milu majku, drago d'jete svoje
Pusti grob mi onomadne uze.

U dalekoj domovini mati
Leži, u zemlji Dubrovčkoj d'jete,
Mlećcima će grob Karare ostati —
Je l' ti smrti dosta sile klete?
Staru mater, a nejaku Zorku
Ŋeg' junaka u najbolja leta,
Jedan mjesec, počuj bolest gorku
Brz' zanese sa ovoga sv'jeta.

Na grob pjesmu našeg prijatelja
Da ja skladam žudi ljubav Tvoja.
To bi, brate, bila moja žela,
Nu plač samo sad je pjesma moja.
Pokoj ņemu, koj pretrpi dosti,
Potlačeņe i neharnu zlobu,
I koj srcem sve uvrjede prosti
Pokoj ņemu u tudnskom grobu.

Preveo s nemačkoga mj. Februara 1854.

Dr. Ivan August Kaznačić.

АУДИЈЕНЦИЈА ДУБРОВАЧКИХ ПОСЛАНИКА

код посланика француског Ноантела 3 јуна 1673 у Дренопољу.*)

— Приложио Стојан Новаковић. —

Кад је Лудвиг XIV краљ француски послао у Цариград за свога посланика г. Ноантела, исти је господин међу својом свитом повео ученога оријенталисту Антонија Галана, који је лијепо име стекао преводом приповиједака Хиљаду и једне ноћи. Исти Галан оставио је о своме бављењу у Цариграду 1672, и 1673. године потпун дневник, у ком је из дана у дан описиван живот францускога посланства. Има ту много ствари веома забавних. Дневник је у цјелини у двије велике књиге издао Шарл Шефер по рукопису Народне Библиотеке у Паризу године 1881. Натпис је тога издања: *Journal d'Antoine Galland pendant. Son séjour à Constantinople 1672-1673. Publié et annoté par Charles Scheffer membre de l'Institut premiers secrétaire—interprète du Gouvernement, administrateur de l'École des langues orientales vivante, I. 286 и II. 220 стр. вел. 8-не.* Пошто је султан тога времена боравио у Дренопољу, и страни су посланици били дужни проводити неко вријеме у томе граду при двору. Посланици старога Дубровника имали су увијек добар пријем у француских посланика, види се да су их француски посланици вазда пазили. У то вријеме, 1673, двојица дубровачких посланика (не помињу се по имену) послали су свога драгомана 2 јуна и замолили г. Ноантела за аудијенцију. Иста им је одмах дата сутра дан, 3 јуна. Ево шта је о тој аудијенцији записао А. Галан у своме дневнику.

„Двојица дубровачких посланика нијесу пропустили да дођу у три часа на аудијенцију за коју су јуче молили посланика. Његова Ексцеленција примајући их изашла је из своје собе истом када их је погледала наврх степеница, а кад су пошли, испратила их је до истога мјеста. Посадивши старијега наспрам себе у фотељ као што је и његов, а млађега и другога на сточицу лијево

*) Доносимо врло радо овај прилог повијести Дубровачкој, а особито кад нам долази од вриједна и ваљана пера, као што је госп. Стојан Новаковић. Забљежили смо неке опаске ради боље тачности. — Уредништво.

од старијега, посланик од истог старијега буде поздрављен веома углађено и с великом поштом, на што он одговори тако исто, изјаснивши се, да то, што их прима с наклоношћу и што им посвједочава добро расположење и искрено пријатељство не чини другојачије но по заповијестима Његова Величанства којег је жеља да тако он као француски посланик поступа према свима дубровачким посланицима који би се десили на Порти за вријеме његова посланиковања. Послије тога их је Његова Екскеленција питала међу осталим колико има времена од кад се република наводи под заштитом султановом, и да ли је та заштита почела док је још царство имало столицу у Бруси. Старији је одговорио: да има сто педесет година¹⁾ како је Дубровачка Република видјела се принуђена да ступи под заштиту Султанову, када се сила турска свалила на Босну, и да република није имала веза са султанима турским докле су ти становали у Бруси, осим што је у њиховој земљи трговала по капитулацијама као пријатељ; да је данак изнајприје износио само 1500 дуката, али да се позније у разним приликама увеличавао тако да у то вријеме износи 12500²⁾ дуката без поклона што се чине Министрима Портиним и султанкама у Двору, којима се посљедњим поклањају есенције, мириси и друге потребе женске. Па пошто су ти дубровачки посланици били отпутовали пут дубровника и вратили се, Његова Екскеленција их упита чега ради су тако учинили. Старији одговори како су у Софији добили заповијести да расправе неки заплет с Млечићима о трговини соли у мјесту *Fiumara* на турској земљи. Млечићи су одговорили

¹⁾ Прва писана повеља је цара Мурата II. од 6 децембра 1430: „и просиши сен промени штъ господства ми, ер зема ниџ да бѣде беззаканна шдъ сѣснедъ . ниџ . . . . и дарова синаъ господетско ми таи попрошени, ер да нитко не смие шдъ сѣснедъ ниџ . . . . да ин коютетѣ ѣвни“. Миклошић: *Mon. Serb.* стр. 362-3. Иза ове су Дубровчани више пута добили царевих повеља о заштити. Тако је друга повеља истога Мурата II. од фебруара г. 1442, Мухамеда II. (1451-1481), Бајазита II. од 22 новембра 1481 и Селима I. од 5 марта 1517. Ове се све повеље налазе р Миклошићу. Од најстарије до 1673 г. прошло је било 243 године, а од најмлађе до исте године 156 г. Али Дубровчани у својим списима и комисијама особитим истицањем су понављали, да су они били харачари турски још од доба Орханова, а то је прије Мурата II. Турци су освојили Босну тек 1463 а већ су 1442 Дубровчани имали давати султану дар од 1000 дуката у сребренијем судовима.

²⁾ За Мухамеда II. (1451-1481) харач је износио неко доба 15.000 дуката.

да они не могу поднијети да дубровачки бродови пролазе испред њихових земаља, а дубровачки су посланици дошли на Порту да одрже у снази поруке које су добили од времена мира¹⁾, те да их Млечићи више не узнемирују у послу који је за Млетке ситница а за Дубровачку Републику врло крупна ствар. Посланици рекоше да се надају да ће скоро добити потпуну слободу да поменути трговину соли наставе без обзира на противљење Млетака. Послије овога и још неких разговора Његова Ексцеленција понуди посланике закуском, а на другом су мјесту закуском била понуђена још четворица од њихове свите. Пошто су још мало разговарали с Његовом Ексцеленцијом, посланици се удалише.

Старији је био лијеп човјек, пуна лица и густе дугачке браде, и видјело се да разумије француски. Казано ми је још и да је био у Паризу. Други је био млад и голобрад, али обојица бјеху одјевени у дугачке хаљине и у ћурчета (*vestes*) с дугачким рукавима, с калпаком на глави постављеним самуром (*un calpas doublé de martre zibeline*). С њима су ишла два јањичара или драгомана²⁾ и неколико слуга поред оних што већ споменух. Дубровчани су познати у Турака под именом *Dobra Venedik* тј. *добри Млечићи* (*Les Ragusois sont connus chez les Turcs sous le nom Dobra Venedik, c'est à dire: bons Venitiens*)³⁾.

Забавна је етимологија нашега Дубровника. Али она свједочи да се Дубровник на Порти звао својим српским именом.

Београд, сврхом Маја 1905.

¹⁾ Овдје се говори о миру, што су Млечићи 6 септ. 1669 били уговорили с Турцима иза Кандијског рата у који су били уплетени и Дубровчани (Ср. А. Вучетић, Дубровник за Кандијског рата. 1896.).

²⁾ Једно су били јањичари а друго драгоmani.

³⁾ Ово нам није ново; али држимо, да је овај назив постао од поварена имена: Dubro-Vnik.

НАЈТИШИ ЧАС.

(Из Ничеовог „Заратустра“).

Шта ми се збило, драги пријатељи? Видите ме утученог, гоњеног, невољно послушног; ах, готов да вас оставим, вџ моје драге пријатеље!

Да, још једном мора Заратустра у самоћу своју; али се овога пута нерадо враћа медвед у своју пећину. Шта ми се збило! Ко ми је то заповједио? Ах, то тражи моја љутита владарка; ка-зах ли вам већ икада њено име?

Јуче с вечери говорио је са мнош мој најтиши глас: то је име моје страховите госпе.

И то се зби, — јер све вам морам рећи, да неби срце ваше отврднуло према пријатељу који вас тако изненада оставља!

Је ли вам позната језа која обузима спавача пред самим сном? — До прстију протрне што му се под измиче а сан почиње.

То вам говорим у слици. Јуче, у најтишем часу, под ми се измаче, сан отпоче.

Казалка се крену, часовник мога живота дахну, никада још не чух такву тишину око себе, тако да ми се срце стравом испуни.

И нешто ми нечујно рече: „Теби је то познато, Заратустро.

А ја дрекнух преплашен тим шапатам и приблиједих као смрт, али мучах.

И нешто понова рече: „Ти знаш, ал’ нећеш да говориш!“

Најзад одговорих као нека јогуница: „Да, знам, ал’ нећу да говорим!“

И понова шапуташе: „Нећеш, Заратустро? а је ли то истина? Не скривај се у јогунству свом!“

Ја стадох плакати и дрхтати као какво дијете, најзад рекох:

„Ах, ја бих већ хтјео, али како ћу! Разријеси ме тога, јер превазилази моју снагу!“

И понова неко нечујно рече: „Шта је до тебе стало, За-ратустро! Изреци своју ријеч, па се разби!“

А ја одговорих: „Ах, је ли то моја ријеч? Ко сам ја? Ја че-кам достојнијега од мене, о кога не вриједим ни да се разбијем“.

И понова неко ми шапуташе: „Шта је до тебе стало? Ти ми још нијеси смјеран: смијерност има најтврђу кожу“.

www.unilib.rs ја одговорих: „Шта већ није поднијела кожа моје смијерности. Ја живим на подножју свога бријега, а колики су моји висови још ми нико не рече; али долине своје познајем добро“.

И понова чу се шапат: „О, Заратустро, ко може бријегове да премјешта, може лако и долине и гудуре“,

А ја одговорих: „Моје ријечи још не покренуше бријегове, а ни говори моји не допријеше до људи. Истина да поћох к њима, али још не доспјех до њих“.

И понова чу се шапат: „Шта знаш ти о мени! На траву роса пада кад је ноћ најтиша“.

А ја одговорих: „Док сам ја свој сопствени пут нашао и несигурном ногом њиме гредио, они ми се смијаху.“

Још су говорили: „Заборавио си пут, па ето заборављам већ и да ходам“.

И понова чу се шапат: „Шта је стало до посмијеха њиховог! Ти си један који је послушност заборавио: зато треба да заповијеш!“

Зар не знаш ко је свима најпотребнији? Онај што велико заповједа. Нешто велико извршити — тешко је, али је теже велико заповиједати.

А то ти се најмање да опростити: што имам моћи а нећеш да владаш“.

А ја одговорих: „Немам гласа лавовског да бих могао заповиједати“.

И понова чу се шапат: „Најтише ријечи буру доносе. Мисли које долазе на голубијим ногама управљају свијетом. Ох, Заратустро, ти треба да гредиш као сјен онога што доћи мора: тако ћеш заповиједати и заповиједајући предњачити“.

А ја одговорих: „Стид ме је“.

И понова чу се шапат: „мораш још дијете постати, па изгубити стид. Још је на теби понос младости; доцкан си млад постао: али ко хоће дијете да буде, мора још и своју младост да прегори“.

И ја стадох премишљати и дрхтати. Најзад рекох што и у почетку: „Нећу!“

У исти се мах разлијеже око мене грохоган смијех. Јаој! смијех ми овај утробу распори, срце раздере!

И ја чух посљедњи пут гдје ми неко нечујно рече:

„Ох, Заратустро, плодови су твоји зрели, али ти још нијеси за њих сазријо: Зато мораш поново у самоћу своју, док не омекшаш“. То рече, па се насмија и побјеже. А око мене завлада страховита тишина.

Ја сам пак лежао на поду сав окупан у зноју.

Дакле, сад знате све, па и зашто морам натраг у самоћу своју. Ништа вам не прећутах, моји драги пријатељи. Али и то сте чули, ко је од свију највећа ћуталица, а и ко то хоће да буде!

Ах, пријатељи моји! Имао бих вам још нешто рећи, имао бих вам још нешто дати! Што вам не дајем? Јесам ли тврдица постао? —

Тек што је ове ријечи Заратустра изговорио, савлада га бол што тако брзо мора од својих пријатеља, па се горко заплака: али га нико не могаше утјешити. Кад ноћ дође, остави своје пријатеље, па се крену сам.

Београд.

С њемачког: *Д. С. Пијаде.*

JEDNO STARO PISMO.*)

— Priopćio A. P. —

Molto Rdo. Pre. Sig. e Prone Colmo

In addeppimento dei preggiatissimi cenni di V. P. Mto Rda sono ad informarla che la Parochiale di Slano dedicata a S. Biagio governata presentem.e dal Sig. D. Giuseppe Natali, habbia sotto di se sette capelle in respetivi luoghi, o sia villaggi, delle quali non ho cosa rimarchevole da notificarli; Essa però addietro incirea anni cento, quando tolta fu l'amministrazione Parochiale in tutto Primorje, o sia Terranuova ai PP. francescani, e trasferita ai Preti, lasciolla in dono al popolo di Slano per Testamento una Gentildonna di Casa Benessa con alquanto terreno per il comodo del Paroco: questa poi per esser stata troppo piccola ulteriormente fu acresciuta con grande assistenza del passato Paroco Sig. D. Marco Lettunich, a cui per gratitudine permise il popolo lasciasse la memoria della dedicatoria a suo nome in un distico sulle porte della facciata inciso, quest'è:

Has tibi Dive Blasi Lettunich struxerat aedes,
Lacravitque suo cum grege Pastor opus.

La Chiesa poi dei PP. francescani, quale anticamente fu la Parochiale non solo di Slano, ma di tutto suaccenato paese, è d'una struttura bellissima, ben ammogliata, e di belli altari adorna, tra gli altri l'altare di S. Francesco è una ammirabile pittura fatta da Luca Giordano; ha la sua lapide in prospettiva alla facciata a favore di casa nobile Gradi, quale contiene in se quanto l'espongo:

Clara Gradum soboles. Junius Patricius olim
Urbis et ipse decor. Generi quos edidit aequos
Moribus egregij. patriaeque duo lumina nati
Pectore et eloquio. Mattaeus insignis et ingens
Aemulus invidiae, rectique Marinus amator
Instituunt has Hjero sacer tibi numinis aedes
Condentum votis. haec munera parva sacelli

*) I ovo neka služi kao zrnce za našu domaću povjest.

Assensum dignare Pater pr. cibusque faveto.
At vos clera cohors quibus haec sacraria cultus
Posteriora dabit per saecula, et utilis usus.
Esto sui memores, patrumque simul atque nepotum,
Quis pro verba Deo, gratique rependere vices
Notaque perpetuo vestrum pia quisque frequentet.
Mille quater centum partum post virginis almae
Bisque decem junctos Phoebus pater egerat orbes.

Gli benefattori di d.a sono stati li nominati Signori Gradi e gli Iveglia Ohmucheovich, di cui moltissime memorie vi sono in essa. Compatirà perche con più di solecitezza non gli ho inviato la presente relazione, ma cio seguì involontariamente, mentre le mie occupazioni domestiche non m'hanno permesso, se ancor mi trova abile si degni commandarmi, che con tutta stima rassegnandole li miei dovuti rispetti, e raccomandandomi alle di Lei Sante orazioni, pieno di stima mi confermo

Di V. P. Mol. Rvda

Slano li 25 Settembre 1769

Umo ed Obbmo Serv.e
Melchior Iveglia Ohmucheovich.

(Adresa spoļa)

Al Mol. Rdo Pre Prone Colmo

Il Pre Matteo (sic) Mattei della Comp. di Gesù

Ragusa.

PRIJEVOD.

Mnogo časni Oče, i Gosp. prejasni

E da bi se odazvao prečasnome pismu Vašeg Mnogo Časnoga O. obavještam Vas da je Parohijalna crkva u Slanomu posvećena Sv. Vlahu, kojom sada upravlja Gosp. Dn. Jozo Natali, da ima u području svome sedam bogomala u dotičnim mjestima ili selima, o kojim ne imam šta znamenita da Vam saopćim. Otrag sto godina po prilici, kada parohijalna uprava po cijelome Primorju, ili Novim zemļama, bi oduzeta Malobraćanima

WWW.UNILIB.RS
i predata Popovima, crkvu je darovala zavještajem puku Slanoga neka vladika od kuće Benešine, sa nekoliko zemlje na uhar Paroha, a nu puk, jer je bila preveć malena, poslije poveća sa jakim nastojañem prošloga Paroha Gosp. Dn. Marka Letunića, kojemu narod za harnost dozvoli da mu ostane urezano ime na uspomenu, izviše vrata u pročelju crkve t. j.

„Ovu tebi crkvu, o sveti Vlaho, ogradi i pokloni Paroh Letunić sa svojim pukom“.

Crkva pak Malobraćana, koja je bila parohijalna u prošlosti, ne samo za Slano nego za cijeli gorespomenuti predio, glede građevine je prekrasna, dobro uresom providena, a ima ukusne oltare, a među njima je oltar Sv. Frana, što je prava divota slike, radnja je od Luka Giordano. Crkva ima svoj natpis u pročelju u prilog plemićke porodice Gradića, a taj glasi:

»Dono Gradić davni plemić i dika Grada, otac dvaju sinova, Matije i Marina, koji srdašnošću i riječi na slavu su bili otađbine, pravi slijeditelji očeva pošteña, zidaju tebi u slavu, o sveti Jerolime, ovaj hram; primi ga Sveće, i na moleña pristani. A vi sveštenici, kojima se za buduće daje u porabu ovo svetište, spomenite se otaca i unučadi preko molitava i hvaleña Boga često i do vijeka — 1420.«

Dobrotvori su spomenute crkve bila rečena gospoda Gradići i Iveļa Ohmučević, a njihovih uspomena ima tu mnogo.

Oprostite što vam odmah nijesam odgovorio, to je bilo upravo nehote, jer me mnogi domaći poslovi zapriječiše; ali ako me još nadete sposobna, dostojte se zapovidjeti mi, dok sasvim štovañem kažem Vam svoje dužne poklone, te preporučujući se molbama, pun odanosti biležim se

Mnogo Pošt. Vaš Očin.

Slano 25 Septem. 1769.

Prepodn. i prepošt. Sluga

Melko Iveļa Ohmučević).

*) Ovaj Ohmučević je potomak prostrane kuće istog prezimena, kojom se najviše bavio prof. Geleich u djelu „Conti di Tuheļ“. nije bio ožeñen, živio je na svojem u imañu u Slanomu, bio je rođeni brat babe Pavle, sadañijeh našijeh građana Doktorâ. Antuna i Jera Pugliezi.

НЕШТО О КРИТИЦИ УОПШТЕ И НАША САВРЕМЕНА КРИТИКА.

— Лазар Т. Петровић. —

(Крај).

Наши млади пјесници, руковођени најчистијим наравственим мотивима, испољавају своју творачку моћ често пута веома сретно, и у сазнању своје моралне гордости, жудно вапију за какву стварну опору која би или рашчистила пут, показала правац, којег савременост захтијева, па да ли је налазе? — На жалост, не! Савремена наша критика, у мјесто да врши свој засушни, свети задатак, претворила се у љутог зулумћара, који се разголићио немилосрдно по градини наше умјетности, те немилице хоће да руши и сруши (а с том цијељу и започиње) све, што је уродио Богом дани дар и моћ пјесничка. Како ово утиче на осјетљиву природу даровитог пјесника!? — Лакше му је у толико сносити, јер види, да поједини критичари, присвојивши себи апсолутну аутономију пресудног гласа, горопадно нападају најјаче наше признате снаге. Благодарно свесрпство од срца круниса ловором славе главу нашег Чика Јове, а они му, на заходу живота, принесоше чашу жучи. Ето зашто се поглавито не иде напријед, ето у чему је природан застој. *De mortuis nihil nisi bene*, каже једна латинска пословица, али ми у овом случају налазимо врло мало стварног добра у даровитог иначе нашег критичара Недића. Свјежином његовог литерарног рада, начитаношћу и безграничном смјелашћу полемичког тона, утканим са строгим песимизмом шопенхауеровим, тим јединим љубимцем, Недић се унапријед зарекао да руши, узевши за апсолутно мјерило савршенство западних коритеја умјетности, без обзира на савремену нашу еволуцију без обзира на прилике и вријеме, у коме се писац налази, а што је још главно, са доста блиједом умјетничком кичицом, а са својим „кадијским правом“, како је згодно Рад. Врховац негда напоменуо. Овакви исти тезиси руковођаху чувеног руског критичара Писарева, који, занесен туђим умјетништвом, савршено порицаше важност народне литературе, те се изрази, да би волији бити руским цревљаром или колачаром, него руским Рафаелом, или Гримом. Представник строгог реализма, Писарев, звучним ефектним

фразама, којим хипнотисаше публику, иронише највећег пјесника руског, Пушкина, чији производи, љепотом и силом, сачињавају чудновату синтезу све руске појезије, а разнолике струне његове лире додирују све покрете човјечије душе. Писарев исмијава његов дар, презире његовог Генија и призива публику за свједока убоге и бесмислене појезије Пушкинове. Таквијем начином сав производ слободног, смијоног као и стихија природна генијалног ума, осуђује као издајника насушних интереса народних и то с успијехом, с великијем бројем присталица. Шта је иза овога шљедовало? — Маса је примила за мјеродаван суд критичарев, а то је имало чудан утјецај и на писца и на друштво, а доста отешчало правилан развој и тражење виших, самобитних путева и цијељи у развићу умјетности уопште. Оваквим клеветама и исмијавањима навикнут је Пушкин био и за живота, које се изражавало у честим заједљивим анонимним писмима, па то га је и до гроба пратило. То му у велике мућаше његову пјесничку душу. Зато бијаше и овијена тугом, али то не бијаше душа обичног смртног, нити туга обичне сјетне природе, већ душа пуносвијесна своје силе и јачине, способна примати и излијевати најразноврснија опажања појавâ и мисли у живим ликовима, пуних живота и чара. И та туга не сављађује пјесничког Генија, већ га блажи, загријава и умирује, додирујући тек један звук у акорду његове појезије.

Жаром свог пјесничког осјећаја, син свог времена, пјесник варира свим могућим тоновима, привија их на све велике савремене догођаје, одужује се свему, што онда осјећаше отаџбина му Русија, чији преставник савременог умног развића њеног опет он бијаше. Додајмо овоме пластику, виртуозност његова стиха, који му је права музика, онда нам памет стаде: откуда она нискост, подлост завидљиваца његове, још заживотне славе, који свим могућим путевима ондашње друштво увјераваху, да је он прави *chôte complète*. Симпатија читалачке публике према њему опада док наједанпут бистри се свијет пјеничких идејала, и објективан' поглед на живот; здрава пјесничка природа сављађује тугу — с пуно религиозног убијеђења одржава духовну побједу над њом и клеветницима, те апострофира:

„Вел'нию Божию, о муза, будь послушна
Обиди не страшись, не требуя в'нца;

Хвалу и клевету пријемли равнодушно
И не оспаривај глупца....“

Овако је нешто, по свој прилици, навело и Мицкијевића, да бјежи од људи, од свијета и живота. У пјесми „нова година“ пита се пјесник, шта би желио. — Ја бих желио себи гроб, дубову постељу, одакле не бих видио ни сунчаног сјаја, ни подсмјеха непријатељскога, ни суза дружесних.

Тамо бих ја желио остати до свршетка свијета: у сну, из кога ме не би нико разбудио — маштати онако, како маштах у младим годинама: вољети свијет, његовати пријатељство према свијету, но — далеко од људи..!

Највећи идеал поезије свога времена налазаше се у трагедијама Корнелија и Расина. Њих просто обожаваху, дјецу од ране младости запајаху њиховим звучним стиховима, те их на памет учаху, наједанпут окрену све наопако: ускрснуше завидљивци, несавјесни критичари, људи без убијеђења, са којим би изазвали вјеровање душе и срца, људи без доктрине и извјесних принципа, те почеше бунити друштвене слојеве несносним увјеравањем, да ови исти пјесници, што их они обожавају, нијесу пјесници у правом смислу, већ вјешти ритори, без осјећаја и дубоких идеја, у чијим оригиналним трагедијама нема ни људи, ни ликова, ни карактера, ни игре страсти — никакве стварности, те и самог Шекспира, којим се и олицетворио идеал великог драматурга, преставише као пјаног дивљака, простачину. Личину с овога скида Лесинг у својој „Хабсбуршкој драматургији“, онда, када у Ђерманији литерарни преврат он учини са својом зрелом, беспристрасном и енергичном критиком.

Видјесмо од каквог је кобног утицаја по умјетност руску било онако оштрим, пристрасним жаоком заједане руског критичара према преставнику руске поезије, не гледајући на толико јачих савремених критичара и приличан број опет обожавалаца пушкинског Генија. Шта ли се неће код нас догодити, кад то и јесте готово сва награда пишчева. Поводећи се за апсолутним мјерилом критичарског полемичког тона, често пута публика остаје равнодушна према писцу и његовом умотвору, а тијем троструко губимо: у продукцији пишчевој, који бјежи од оштрине злоћног критичара; у користовању са његовим у мотвором, јер

публика неће да купује књиге, чији је писац жигосан, а пошље-
дица свега тога је застој наше литерарне еволуције.

Љубомир Недић на пр. не жели никако да зна за новије
пјеснике. — „Песника смо бар имали, да можемо бити без ових
данашњих“ — Какав нам је ово грозничави, управо ниски, ни-
чим неоправдани критеријум, на који савјесан критичар наслања
свој укус, објективно мјерило и мирноћу доказивања, која би му
доликовала?!

Милета Јакшић веома је симпатична појава лирског пјесника
новијег доба, а Недић сматра за сувишно о њему и говорити.
„Његове су нам песме повод писању“, каже он у почетку, кад
претреса „Песме Милете Јакшића“, и налази, да је то пјесник без
духа, мисли и осјећања, без инспирација и оригиналности, „са
баналним и бесмисленим језиком“, без свога стиха и ритма, са
којим просто натезе. То је један прости стихотворац. — „Тако
певати и тако описивати може свак“. — Боже мој шта да се
рече једном на вијеки починулом болесничку?! Лови вам, лови са
запетом пушком и чим штогод шушне, пуче — разлијеже се гора
и планина, пабирчећи из читавог циклa пјесама само она мјеста,
са којима је сигуран да свали пјесника у редове неизбраних по-
клоника српске Талије.

Он вам не дозвољава, да неко у пустој помрчини при си-
ловитом вјетру није у стању вићети своју колибу, кад не види
брдо, провалу, шуму или поток, а ми би дозвољели, да човјек
гдјекада и најближег друга свога у сред подне гледа, а не
види га. У толико прије, кад је под притиском мисли и надвла-
ћајем осјећаја. Недић се на пр. чуди како може незнање кога
тјешити, а ми мислимо, да је то битни услов привидне утјехе,
ако човјек није способан да завири у велико ништавило људске
пакости и злобе уз уску трновиту стазу, по којој мора да тури.
Или се чуди, нашто утјехе ономе, ко не зна за патње, а Сократ
је, кад се најсретнијим осјећао, горко плакао. Или на пр. како
двоје заљубљених могу ићи образ уз образ груди уз груди, као
да ће у путу превалити неколико километара, и као да нијесу у
у стању двоје заљубљених збиља уском стазом моментално се
тако пригрлити и пољубити. У тврђењу свега овсга збиља је
баналан, а ако хоћете и недостојан озбиљног одмјереног крити-
чара. Ствара упоређења са хумором на који се ми, поред најбо-

љег расположења, нијесмо кадри насмијати већ прије осудити дилетанство гласовитог критичара. Обилати низ дивних стихова и по форми, и по идеји, и по варијацији слика и по топлини осјећања Недић неће ни да спомене, јер смо „песника бар имали, да можемо бити без ових данашњих“.

Какав је то гријех, кад се пјесник послужи zgodним упоређењем, па макар био и слободнији у избору, ако то придаје љепши колорит самој поезији, а не коси се строго законима природности, када то сретамо и код својих већих лирских пјесника, управо коритеја лиризма?! кад се садржина лирских производа узимље из спољашњег свијета, овај се пошљедњи не представља у свој реалној објективности, већ онакав, какав се налази у души пјесниково, у колико га, разумије се, побуђује мисао и осјећање његовој. Зато и ови производи, не гледајући на њихову спољашњу објективност, у самој су ствари субјективни. И овђе је пажња лиричара усредсређена на самом себи. Пјесник лирик о звјезданом небу, о луговима, покривеним цвијећем, представља свијетлу мјесечеву ноћ, али ти предмети занимају га само за то, што прелијепо могу да послуже као израз његовог властитог расположења. „Пјесма путникова“ Гете-ова описује природу у тихој хладовитој ноћи, али му је цијелъ, да, умири осјећање. Минаона пјева о чудима Италије, о сали с мраморним статуама, о познатом горском путићу — али сви ти предмети представљају се тако, како живе у њеној успомени и зато, да открију њен унутрашњи свијет.

Ми се усуђујемо мислити, да наш даровити пјесник-Херцеговац, Шантић, не би дао онако дивни производ својих лирских пјесамa, које је с пуним жаром младости, у звучним акордима ишчувао из своје осјетљиве душе, да се нуждавао у насушном хљебу, јер би бадава очекивао помоћ претплатника послије оне маркантне пресуде г. Богдана Поповића, професора књижевности на Великој Школи, на које му свој оправдани утук даде г. Цар у „Бранкову колу.*) Г. Поповић највећма удараше против модификације језичне форме и китњасте стране слога наших млађих пјесника, за које се у доста баналној боји изражава, да „*њихова*

*) Виби „Бранково Коло“ за 1901 год. број 47-52. — „Критика или шиканерија“.

шарена брбљања (sic) немају ни за кога вредности“, те је „мно-
го боље не писати никако, него тако писати“. Тако г. Поповић
са професорске катедре, а беспристрасни читалац са мало умјетног
укуса и способности за анализу естетике, на душак ће прочитати
Шантићеве „Мирте“, „Гривне“, „Споменке“ и „Сјенке“ чудним
расположењем пјесниковим, које је разлио у својим стиховима,
уз слободан и лак избор слика и ликова, правилан размјер
стихова:

„У стабло сам урезао
Име твоје—срећу своју;
Око њега тице поју,
И цвјетни га љубе да̀си.

Ту потоци слатко шуме,
А вјетрићи с неба носе
Чисте капље благе росе,
Па на мило име нижу.

А по дневи жар кад плане,
Уморени славуј тада
На премило име пада
И голему жеџу гаси...“

Гривне.

* * *

По жицама танким на злаћеној цитри
Крећаху се лако прстићи јој хитри;
Њезин гласић мио,

Пратећ слатке звуке по звјезданом кругу
губио се тио,

А у њежну пјесму, у зеленом лугу
Славујак је тио плео своју тугу.

Под прозором малим стајо сам без мира
А ко свети акорд са небеских лира
Бјежи њезин пој

И од оног часа само за њом блуди
страсан уздах мој...

И кад нојца пане и кад зора руди
Њу и слатке звуке сјетно срце жуди...

Споменци.

* * *

Не уздиши тако, љубичице плава!
Гле, на моме крилу моја драга спава —
Не буди је тугом,

У присјенку мирном спавај и ти тио
И почивај с другом!

Она ти је сеја! Један анђо мио
Из златног вас раја на земљицу снио.

У чашици твојој слатка капља блиста,
У срдашцу њеном вјера, љубав чиста
И душа јој иста

Ко листићи твоји: мирисна и блага
И слатка и драга!

Она ти је сеја, твоја сеја права, —
Спавај спавај и ти, љубичице плава.

Мирге.

* * *

Причала ми ружа свела,
Коју си ми некад дала;
На сред твога њедра б'јела,
Да је једне ноћи стала.

Причала ми, да је неко
Миловао твоје власи,
Све до зоре да је текло
Слатки шапат, слатки гласи...

Причала ми како ти је
И пољубац неко искло,
И ручице твоје двије
Страсном снагом да је стискло.

А ти ниси знала друго,
Но пољубац слатки дала,
Грлила га дуго, дуго,
И својом га душом звала.

Причала ми ружа свела...
А ја ружу пламу дадох,
Црну слутњу збрисах с чела
И преда те опет падох.

Ја те жељно срцу стисну
И љубих ти очи вреле,
Нит' чух кад мој анђо врисну
Над пепелом руже свеле..."

Сјенке.

Каква идилија, каква чаробност сликања и њежност у изливању осјећаја, а за г. Поповића је то пјеснички апсурд, да му пара нема. Оваква компарација и персонификовање мртве природе за њега је апсурд, а г. Цар вели, да би, по тој аналогiji, апсурд била и сва Вукова збирка и сва наша умјетна поезија од Бранка до Војислава па наводи много примјера, са којима се ми потпуно слажемо и додајемо, да строга логичка посљедица није обавезна за лиричара. У процесу пјесничког стварања он не иде за логичним законима, већ за својом вјештачком фантазијом и спаја одвојене ликове и слике у једну цјелину искључиво по асоцијацији представља. Зато и остаје у лирици доста којечега недопуњенога, даје се широки простор досјеткама и претпоставкама читаоца, често се чини и готово без свакога повода прелази од једнога предмета другоме, јављају се слике опречне једна другој до правог контраста, али цјелином, по сваки начин, управља јединство расположења на тапету са којег пјесник слика поједине слике. Овакав основни тон или расположење служи за лирику жицом, на коју он ниже поједина бисерова зрнца, али тако, да се у резултату добије упечаток хармоничне цјелине, који потпуно задовољава читаоца.

Једну од најљепших својих пјесама Петрарка започиње: „*chiare fresche acque*“, па поздравља валове, у којима се купала Лаура, цвијеће, међу које се она одмарала; изјављује жељу, да нађе тамо мјесто вјечне мирноће, како би његова љубавница, гледајући на гробну хумку, својим уздасима измолила умрломе милост Божију. Одмах за овијем продужује: „Једанпут се с прелијепих гранчица просула киша цвијећа, а она се смјерно склонила у ареолу љепоте, њежно осута свијећем љубави. Један цвијетак као прирастао је за њену хаљину, други прамовима златоликих коса, трећи се сјаше као бисер, неког је вјетар однио потоку, неки љуљајући се у ваздуху, чисто као шапуташе: ах! овдје је царство љубави...“

Мураторије, при пријелазу Петраркином од љубавнијех успомена к опису долине, види страшни логички скок, а он је у самој ствари врло природан. Збиља, што може бити ближе пјеснику од успомене на ону долину, гдје је он најприје опазио Лауру? И баш онда, кад он оживљује успомену, њој се преноси и о њој расуђује, и ми олако дознајемо, зашто он баш то мјесто више од

осталих воли. Петрархин завршетак пјесамa објашњава почетак, а све је проникнуто једнаким осјећањем страсне љубави.

Пратећи нашу савремену критику, ми се, на жалост, слабо сретамo са строго аналитичном, а још мање философском критиком. Махом избија критика лична, у којој опет заостаје искреност, савјесност, начело, убијеђене, а на њена мјеста излази пристрасност, рачун, управо у највећем заносу трговачка критика, да је тако назовемо, обухватајући собом искључиво практичну страну, са задњом циљу, паралишући се разним измишљотинама, отрцаним тезисима и парадоксима. Критичар по гдјекад нађе негдје неколико бомбастичних израза, које наука често не признаје, да не речемо уличних израза, те њима кочоперно прави читаву маневру ћор-фишецима, обигравајући предмет, али далеко од истине. Овакав је критичар, прави литерарни скакавац — како би га гласити критичар Бјелински назвао — у толико опаснији за укус, у колико је вјештији у маскирању своје душевне голотиње.

Кад се хоће да се одреди, какво мјесто заслужује извјесни писац по сили и вриједности својих творевина, не обраћа се пажња искључиво на поједине мане и врлине дотичног творачког производа, већ се претреса дух његовог рада уопште, прилике и околности, у којима се налазио, износи се утицај његов на савремено друштво и даљи нараштај, доказује се зашто је баш он тај правац одабрао, а не други, па се тек онда подводи под извјесан ранг, који је сам себи извојевао у књижевности.

И у оваквом случају никада се не треба ослонити на своје властити укус, нарочито ако је говор о поезији, нити на своје властито убијеђење, поглед и непосредно опажање, јер се лако залута, застрани, а често и огријеши о извјесном писцу само за то, што му дотични његов производ није по ћуди, или „није му по густу“, како се неки изражавају. Често ћемо чути одзиве за неки књижевни рад: „тако-тако!“ или „Хм! не знам како да ти речем“ (искрено је казао), а већ се мршти и напрћио је уснице са знаком неодобравања, негативне оцјене; гдје кад чујемо: „има доста лијепијех мјеста, али . . . мисли су доста мршаве!“ најзад ћете чути: „Боље, да је међу градио“ и т. д. Гдјекоји критичари моле писца убијеђено, да се остави писања, јер им не прија укусу, па, кад им овакав вапај не помаже, апелују на читалачку публику, да га никако не читају, јер не могу чути писца. И вјерујте

све се ово штампа у журналима. Зар је то критика? Зар су то критичари?!

Ако ли није критичар толико, како би код нас народ рекао, упечобразио собом, онда се увија, испод редака читате исти смјер отроване душе, а публика га врло често цијени (сваки од њих ствара своју публику) јер бар штогод од њега чује. Мјеродавни пресудни глас њој не припада, него опет другом критичару, који, као реванжом — *ex officio* га подржава. Овакве авторитете и сам Бјелински одобраје, али само кад је говор о кухињском укусу: у јелу и пићу, и т. д., али, кад се говори о историји, науци, вјештини, наравствености, — тамо свако „ја“ које самовољно суди и без доказа, опирајући се само о свој осјећај и убјеђење, напомиње нам несретног у лудници, који са папирном круном на глави, гордо влада својим уображеним народом, кажњава и милује, објављује рат и закључује мир — нико му не смета у том невином послу.

Да се овијем и ограничимо, а други пут говорићемо, ако кадри будемо, пошире о нашем епу, драми, роману и приповијетци, а сада да видимо, каквом се мјером наградише дојакошњи опробани наши умјетници: Чика Љуби одузеше патриотизам, полет и инспирацију у мислима, а приписаше баналне, субјективне рефлексије и натегнут хумор, без јачег значења; Змајова нема патриотског одушевљења и надахнућа; Милићевић пише тек да се пише, а шарена брбљања наших млађих немају никакве вриједности... *Domine Jesu, da mihi patientiam christianam* — уздисаше познавалац стојичфилософије — Липсиус.

„Критика је доспјела у руке већином дилетаната, за њу неспремљених људи, те није чудо, да је онда у веома много случајева баш и сама испод критике, јер се ти дилетанти гријеше о њене кардиналне законе, о начела, и то нешто нехотице, јер их и не познају, а нешто, на жалост, из разних приватних узрока.

Не познајући законе сопствене, ни уопште философију умјетности, наши су критичари субјективни тирани самовољне ћуди, анархисти без начела, који не знају ни сами шта хоће, а немају довољно савјести да то признају.

Наравно је, да то и писци и читаоци и сувише добро опажају, те онда критика не може да стече себи никаква авторитета, нити да врши функцију регулатора у нашој књижевности. Кри-

тика је толико пала, да о истоме дјелу изађу често двије три критике контрадикторне управо до апсурда. Тако исто су према суду разних оцјењивача једни и исти писци, по неким прве врсте, али по другима и писци, који не показују никаквог дара.

Да критичари стоје на основу већ свугдје узаконених критичко-естетичких начела, то би им се оцјене, бар у главном, морале стицати бар на опћем становишту лијепога.

Осим тога већину тих критичара као да баш не загријава љубав према српској књижи и њену напретку, те не пишу своје оцјене њој за љубав, него више себи. Њима није задатак да истичу љепоту и промичу смисао и разумијевање за њу, да одушевљују читаче, а писце да упућују, постичу и исправљају; од свега тога ријетко ће гдје човјек наћи.

На против, она се друга сврха веома често и то смијешним начином истиче. Критика се сада не пише због дјела и писца, но због критичара, да отвореније или скривеније послужи само-величању критичара.

Ту је zgodна прилика, да се човјек амбициозан с мало труда процилита, да бљесне својом „начитаношћу“ да се ничим не може задовољити, јер му је укусу необично развијен. Наша критика је вјерна контрола оног шпанског „autobombo“, зато су у нас тако ријетке повољне оцјене (осим ако служи котеријским сврхама), јер критичар мисли, да ће њему углед пасти, ако му се које дјело свиди, те похвали и призна, да је добро, а да му се углед са цјепкањем све више диже. Донекле код неука и наивна читаоца и постизавају такви, да, бацив у очи прашине, дођу до славе, али та прашина веома квари, а и покварила је већ нашу књижевну атмосферу.

Ко је дрскији, те на веће авторитете удара, тај је тим боље отскочио угледом; ко јаче виче и грди, око тога се купе и тога слушају — то је позната већ психологија масе — он постаје чувен и виђен, а то је главно; но, да ли ће српска књига и њен напредак имати од тог какве користи, то је споредно, јер те се ствари у тој сврси и не раде.

Још има једна немила појава, као знак декаденције, у којој се наша критика налази. То је котеријска критика, од које нема ништа ружнијега, ни одвратнијега, ничега подобнијега, да јој и оно мало угледа утамани. А и тај гадни критички паразит се већ

тако код нас удомаћио, да се осјећа у нашој литератури, као у својој кући: хране има доста, нико се не миче, да га истријеби, но се трпи и — ћути.“*)

Тако Милан Неђељковић своди критику на нашу савремену лијепу књижевност, имајући у обзир дилетанте, аутобомбаше и котеристе. Тако он то лијепо и стварно обухвати, да нам није потребе нешто овако понављати; могли би само додати, да се, као феномен, (јер добро треба заслијепити и познавати дух времена, па да се до те дрскости дође) јави по гдјекоје убого књижевно недоношче, неспремно, јадно, наказно за икакав озбиљан умни рад, али он свакако хоће да шара и вајно обара: накупи неколико пиљарских фраза (такво му је васпитање), које, наравно, наука не трпи, па том мутљагом блуди, смјело залази у област поезије, или, рецимо, историје, хришћанско-догматичких философских истина, психологије, педагогике, или, рецимо, пише о игли, о писмену „И“, предавању из појединих предмета основне наставе, па га ето на умјетној приповијетци, оцјењује познатог ког нашег педагогичара а хтио би и историка, пријеђе затијем у област јуриспруденције, а Бог и душа и полиције. Гдјекад се јави као какав третејски судија са завршном ријечју на пољу језикословне полемике, са задњом, да како, цијељу, да убије углед каквом скромном раденику, с цијељу, велимо, да тијем кочи благодарне тежње друштвене. Овакво критичко клепетало (то му је најподеснији *terminus technicus*) у јагњећој кожи сакрива вучију нарав, те нам и нехотице падну на ум ријечи г. Цара, да човјек гдјекад збиља — прости Боже — поживотињи. Оваквијем нек нема мјеста и у нашој критици.

Нигдје таквог демократизма, нигдје такве патријархалности, као код нашег народа. Не базирући се на злонамјерно заједанье са стране, наш је задатак, да, према својој моћи и спреми, радимо, крећемо се напријед, призиђујемо камичак по камичак на заједничкој згради нашег духовног живота; камен је по камен палача, зрно је по зрно погача. — Наћи ће се вјешта српска рука, да одвоји потребна зрнца и приложи их, као аманет наш, на јачи темељ оној нашој згради духовној. Замијенимо злоћу и суревњивост осјећањем заједничких тежња и тражимо путеве,

*) Вићи летопис, свеска II. за г. 1901, стр. 70—71.

којима ћемо корачати напретку друштвеном и државном. Помажимо се, срођавајмо се ближе духовно, удружимо се књижевним снагама, тим нај јачим оруђем нашег народног развитака. Тијем ћемо се далеко боље одужити и друштву и држави, него пажењем, да ли ће коме слика изаћи на отвореној карти, или да л' ће когод сам о себи написати у каквом листу, како се прославио својим богатим знањем и умјењем, те у пуној моралној и материјалној награђености — (а кд му смета причати?) — ето хоће да поправља земљу и градове.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— х. —

1. Иза ратарства, радња умјетничка највише пристоји човјеку.
Филангери.
2. Како сунце бојадише цвијеће, тако умјетност заруђује живот.
Лубок.
3. Идеал дубоко осјећан и изразиван љепотом: то је умјетност.
Кастелар.
4. Умјетност иде стопама природе, колико може.
Аристотелс.
5. Поуздање и себе саме добија се опћењем са свијетом, свагдање трење отупи у нама ћутљивост за најситније разлике, и испоређујући себе с другијем људима често видимо да смо врло криво били увјерени о слабоћи својега ума.
Вери.
6. Ко мотри вјетар не сије, а ко гледа облаке не жње никада.
Црквеник.
7. Навада некијех душевнијех ћућења стеже образне мишиће на особит начин, по чему се може читати човјеку на лицу какав је.
Сегур.

WWW.UNILIB.RS

ŠPAŃOLSKA SALA NA VI. UMJETNIČKOJ IZLOŽBI U MLECIMA.

— Špiro J. Gerun. —

Ovogodišnja umjetnička izložba u Mlecima razlikuje se od dojakošnih u tome, što se nije ograničila samo na proizvode talijanskih umjetnika, nego je dala pristupa i stranim umjetnicima. Tako je ta izložba postala međunarodnom, a pristupiše svojim priložima, osim italijskih, još i francuski, švedski i mađarski umjetnici.

Izložba se diže na krajnjem izdanku ovog divnog arhitektonskog ostrvja mletačkog, u sredini bujnog zelenila, u javnim vrtovima. Umjetnički radovi podijeljeni su u razne sale, od kojih je polovina prepuštena stranim umjetnicima dok je druga polovina rezervisana za talijansku umjetnost. Među salama, osim francuske, koja dekoracijom i samim izloženim predmetima zadobija bez sumnje najveće simpatije posjetilaca, ističe se špañolska sala.

Sala, u koju su smješteni radovi iz špañolske umjetnosti, ne odlikuje se nikakvom osobitom dekoracijom. Tapeserija na zidovima odiše nekom toplom intonacijom, koja se proteže i na svodove; u sredini nalaze se stolovi a zimzeleni nadopunjavaju opravu sale, kojoj nadovezuju izraz grede na vratima, vratnice u izdjelanom drvetu i daske sa išaranim prugama. Ali nam špañolska sala pruža prizor, rijedak u modernoj umjetnosti, prizor čitavog kola djela među sobom vezanih ne samo više ili manje slučajnom blizinom ili prostom zajednicom etničkog porijekla, nego, šta više, vezom estetske zajednice. Izuzetak, naravno, čine nekoji umjetnici, kao Anglada, Sorolla, Rusinol, Gandara i još pogdjekoji mañi, dok se veći dio slika idejalno grupiše kao sporedne zvijezde oko centra planeta sistema, oko „Čuvara bikova“ i oko „Starih kuća u Haru“, dvije snažne slike, kojima Ignat Zuloaga i ove godine potvrđuje živu i moćnu jačinu svoje umjetničke žice.

U stvari i strogo uzevši ni ovo se ne bi moglo nazvati škola u pravom i istinskom tradicijonalnom značenju te riječi.

Jamačno, nije to zbor mladih ljudi, odgojenih u umjetnosti pod neposrednim vodstvom i ličnom upravom majstora. Dandas, kao što je zgodno primjetio Baudelaire, gluha i nesvojevoljna vladavina majstora proteže se daleko izvan njegova atelier-a, a kadikad čak i do krajeva, gdje se njegova misao ne može zgodno da shvati. I tako, zaista, ne znaju se svi ovi „zuloagiste“ slikari istaknuti izvan proste spoilašnje i formalne imitacije. Pogdjekoji izgledaju mu kao učenici samo, da ga, kao Juda Hrista, u zgodnom času izdaju.

U njima je jasan a dosta puta i živ razdor između dva realizma: između strogog realizma, uzvišenog i krepkog, visoko svjesnog potrebe, koju isti osnovni uvjeti ekzistencije umjetnosti nameću umjetniku, da među raznim redovima i raznim jerarhijama istine izaberu više ili mañe važne; a s druge strane banalnog i vulgarnog realizma koji hoće da prikazuje, osobitom brigom, pažnom i ljubavlju, uprav izabrane istine, površne i bezkorisne. Pogledom na ovu posledñu formu, tipska je slika Luja Gimenezza u svojem glatkom i minucioznom obliku, u svom potankom i sitničarskom anekdocizmu i u konvencionalizmu držaња i izraza. Ona nam prikazuje umjetnička naličja ili najviše opalu filodramatiku stare škole, a nikako ne ljudska bića, koja žive svojim životom i koja pretresaju istinske strasti. Tipski prikazuje imitaciju velikog Fortunyja, kao što je vladala pred dvadesetak godina, ovo „Ministarsko predsoble“, i svojom izvjesnom neoborivom slikarskom lakoćom i pogdjekojim darovima boja, koje se tamo-amo provlaće u crvenilu i zalenilu ćilima koji presijecaju salu.

U potpunoj antitezi prama ovoj formi slikaña stoji umjetnost Ignata Zuloage. Ne nalazi se, jamačno, u njemu nikakva okretnost lake vještine, nikakvo nastojañe *trampe d' oilil*, u jednu riječ, nikakva vulgarnost ma koje vrsti. Pored opasnosti da površnom posmatraocu izgleda nevjerojatan, da se sudari sa intelektualnim običajima i predrasudama, on ipak znade zgodno da izabere istine, duboke i bitne istine, koje je veoma teško videti i a još teže izraziti, ali usprkos tome, ili bolje, baš za to su one i jedine istine, koje zaista zasluđuju da se odenu u formu umjetnosti. Njegov je „Čuvar bikova“ divan primjer psihološkog realizma, jedna od onih vanrednih prilika, koje, kad se je-

WWW.UNILIB.RS
dnom vide, teško ih je zaboraviti, jer, jednom akcentuacijom punom značaja, obuhvataju čitavu klasu i sintetizuju čitav jedan tip čovječanstva.

U onoj prilici čovjeka visokog i snažnog sa crnim, duboko urezanim očima koje znaju za opasnost i za smrt, nema nijednog detala, koji je suvišan ili koji nije strogo potrebit, nijednog koji nam ne bi na jasan i neposredan način iskazao izraz onoga, što ta individua upravo jest. Odeven u obično familijarno odijelo, koje regbi sačinjava dio njegove osobe i jednolikog svakodnevnog života, sa zatvorenim usnama, naviknutim na red, na rijetke riječi i duge ćutnje, sa nogom naviknutom da se tihom i opreznom sigurnošću nađe na rubu bezdana, njegova mirna i jaka poza, sve u nemu pokazuje jačinu snažna gorštaka, odrasla u tihom zajednici sa samoćom i alpinskim prostorom. Življenje sa divljom životinjom, koju čuva, ne samo da ga nije podivljalo nego mu je još i dalo svijest o svom čovječijem dostojanstvu. Jedina je zamjerka slici što se na kraju u krasnom zelenilu, ljubičastoj svjetlosti i u svojim lijepim i grandioznim efektima linija, nalazi kompozicija odveć vještački dekorativna, prizor brda i dolina mjesto pravog pejzaža. I u samim „Starim kućama u Haru“ epizod je pun gracija ženske prilike, koje Zuloaga prikazuje usred mramornih stupova i araldskih grbova starih patricijskih domova; nema tu ništa afektirano i ako se nalaze u zavodljivoj maliciji koje pokazuju tri djevojčice nagićući se jedna prama drugoj i bacajući muñevne poglede i slatke podsmjehe sa purpurnih usana prama jednoj nama nevidljivoj tačci. I kao god što crveno odijelo mrke i zlatne kose plave djevojke sa bijelim trakama oko pasa, davaju notu jasne i raznolike boje prama toplom, jednolikom crnom krovu starih kuća, tako isto živa mladost regbi da odbija tihom atmosferom jedinog elementa od interesa, koji oživljava suhu monotoniju, između zidova, koji nam izgledaju kao da su vječno živjeli u sjeni, ne znajući za svjetlost ni za ljubav.

Između ta dva protivna pola dvaju antagonističkih realizama, kao između dvije mode od kojih jedna zalazi dok se druga pojavljuje, izgleda kao da se neodlučna lelija neiskrenost nekih imitatora. Imitatori, ne radi simpatične privlačnosti prama ovoj ili onoj formi umjetnosti, nego radi neodoljivog poziva za

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

imitaciju samu po sebi, prama jednoj ili prama drugoj ili prama objema zajedno, prema vjetru koji duva. Prelazeći ćutke preko Laroka y Echeverria i Gonzale Birbao, koji je jako površan u jasnim bojama i u neznatnim prilikama u „Izlasku radnika iz fabrike duhana u Sivile“, izgleda kao da se njegovo slikañe završava na izvorima Zuloagine umjetnosti u „Robiñi“. I zaista u nebrojenim licima, u prilikama starih i mladih žena, cinički otvrdnutih u protivnosti i mizeriji strasti, on se sa dovoljno vještine približuje sintezi Zuloage i njegovoj viziji apsolutne iskrenosti u predstavljanu pokreta i haraktera svakog lica. Ali kasnije izrazujući u glavnom licu neizmjernu žalost i tugu koji nije sasvim pokvaren ali koji je svijestan svoga pada, umjetnik sasvim promašuje svoju zadaću, gdje bi trebalo da istakne akcent pune i snažne sile velike umjetnosti, on pada u melodramatiku s jedne i retorski konvencionalizam izraza s druge strane.

Ali ako je kome od ovih lažnih učenika Zuloagin primjer prosto sugroovao podražavalačku i neinteligentnu imitaciju i nedosljednost u pojedinim detaljima, ima ipak jedno kolo mladih slikara, kojima se ne bez razloga može primijeniti izraz škole radi iskrene, izvorne i duboke asimilacije pogdjekojeg bitnog elementa majstorove umjetnosti. Doduše, tendencije neobuzdanog i gotovo anarhističnog umjetničkog individualizma naše epohe dovede nas do toga, da dosta više cijenimo onoga, te pije iz svoje vlastite čaše, nego onoga, koji se napaja iz ma koliko prostrane rijeke drugoga. U ostalom ima nekoliko umjetnika, koji, ostajući vjerni majstorovoj riječi, ipak davaju svojim slikama pogdješto svojega vlastitoga a od ñega primaju tek po koju stranu koja se lakše podudara sa ñihovom prirodom. Tako n. pr. Canals u „Radnicama“ i još više u „Sivilskom vašaru“ razvija do krajnosti gotovo karikaturnu viziju koja se nalazi u zametku u nekim djelima Zuloagininim.

Naprotiv, Manuel Losada, udubljuje se u lepotu više i od samog Zuloage, ali mu nije mila površna lepota Bilbaova, nego plemenitom strašću voli veliku i zbilsku lepotu te je prikazuje živim i svijetlim bojama kojima se ne služe ostali učenici Zuloagini. Tako n. pr. ženska prilika u „Trgovištu“ ima krasan klasičan profil, gdje u svoj svojoj čistoći odsijeva starinska i jako karakteristična rasa.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ali naročito Enrique Patemina Garcia i V. Iturrino pokazuju kompleks znatnih svojstava kojima daje jedinstvo slobodno izabrana i prihvaćena disciplina ne baš servilne interpretacije načina Ignata Zuloage. Paternina se jače približuje majstoru naročito u noti zelenila i sjene, koja se široko prikazuje u njegovoj „Izjavi ljubavi“. Dok Iturrino u „Slici familije“ — jedan dječko u bijelom odijelu pod burnim nebom, u zelenom vrtu, između oca i majke odjevenih u crno — u lieu, akcentovanom u svakoj liniji modelacije i živoj svjetlosti, vješto izrazuje tijesne i pouzdane veze intimnosti koji od ona tri lica sačinjavaju jednu samu sliku familije; otac gleda sina i ženu, sa jakim smislom protekcije i obrane, dok dječko upire pogled prama sebi, a majka ga očima svega obuzimle. Slikar Sorolla y Bastida zastupljen je jednom velikom i sjajnom slikom u kojoj sunce pozlaćuje daleki brežulak. Anglada prikazuje grup djela shematskog nacrtu i strogo ličnih boja. Začinjavu na posletku, špansku salu mnoge lijepe statue i krasni vajarski radovi.

U Mlecima, Maja 1905.

PETROVIĆI-NEGOŠI.

— * * * —

Otkle vuče lozu ova zlamenita vladajuća kuća? Iz Humske zemlje, današnje Hercegovine, te je XIII. vijeka bila knežtvo, a starešina joj veliki knez, koji imaše svoju vlastelu, a sin mu bješe župan. — Na to nas upućuje poznati narodoslovač V. M. G. Medaković u svome djelu „život i običaji Crnogoraca“ (u Novom Sadu, 1860. — brزتiskom episkopske knigopečatnice), te na str. 79. pod br. 22. donša ovu slijedeću crticu: — „*Pleme*. Crna Gora dijeli se na sedam plemena: Cetiňane, Ńeguše, Ćekliće, Bjelice, Ćevľane, Cuce i Pješivce. Svako ovo pleme pamti svojega *šukundeda* ili ti onoga, koji se od niovijeh starijeh prvi doselio u Crnu Goru, pa se i zovu po Ńegovom imenu. Svako pleme ima svoju priču o doselavađu. Tako *Ńeguši* pričaju, da su se doselili ispod planine Ńegoš u Ercegovini. Oni su podjeleni na dva jaka bratstva: *Erakoviće* i *Raićeviče*.*) Bila su dva brata, jednome je bilo ime *Erak*, a drugome *Raić*. Od *Eraka* su *Petrovići* (današnja vladajuća porodica), *Popovići*, *Kustudije* i t. d., a od *Raića*: *Radonići*, *Žutkovići* i t. d.

Svaki slavi svojega, svaki se ponosi sa svojim. Tako se Ńeguši ponose sa svojim *Erakom* i *Raićem*, Ćevľani ili ti Ozrinovići sa svojim *Ozrom*, Baice sa svojim *Martinom*, a *Bjelopavlići* sa *Bijelijem Pavlom*. Od *Bijelog Pavla* najviše su se umnožili, ima ih danas oko 3000 pušaka. Kako je lijepa i ponosita uspomena novom naraštaju slavnog šukundeda, koji je tražio i obreo novi zavičaj sebi i svojemu porodu, umnožio pleme ljudsko, te ga slave i spomiđu kroz četiri vijeka. Više bratstva sastavlja pleme, ali ne od kojeg drugog bratstva, već od onih isti bratstva, koja potječu od jedne krvi. Može biti po 5—6 i po više bratstva u jednom plemenu, ali se napram drugih plemena odzivaju jednim imenom. Svako pleme ima svojeg glavara i mora biti iz istog plemena, i pleme ga samo bira. Svako bratstvo imalo je svojeg kneza, a svako pleme

*) Sada ima *Rajića* ili *Rajićeviča* u Gracu, u kotaru Stolačkom (Hercegovina). ***

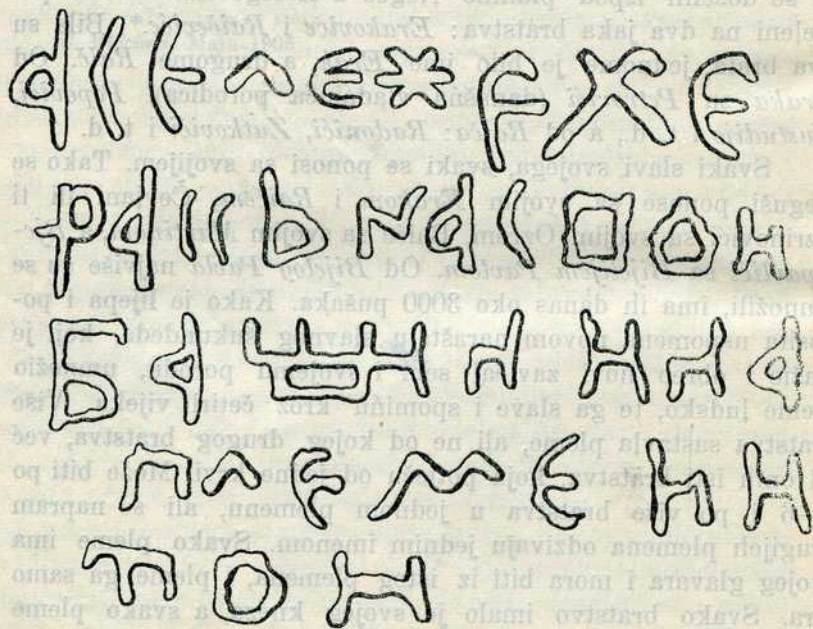

svojeg srdara i vojvodu, po više knezova i barjaktara. Drugih političnih razdjela do na plemena i bratstva nije bilo.

Rijetko se događalo, da se drugo bratstvo pribavljalo drugome plemenu. Ako se pribraja, to se onda zove poselica. Poselica su doseljenici, koji su opet bratstvo, ali bez plemena. Poselica nije mogla najbolje prolaziti u Crnoj Gori. *Kosjeri* su bili poselica plemena Bjelica, pa su ih Bjelice gazile, dok ih nije Rječka *naija* k sebi primila. (Vidi Megdan).

Gosp. P. A. Rovinski priopćio je predaju o *Vasojevićima*¹⁾, a na isti način V. M. G. Medaković o Herakovićima i o drugijem plemenima u Crnoj Gori. Dakako, da su *Herakovići* ili *Erakovići* iz Hercegovine, al' to se ne može lako utanačiti po pukoj tradiciji, te mi je s toga ovdje priopćiti dva zlamenita natpisa, a po njima ispada ko je bio rodonačelnik ili šukunded od spomenutoga hrabroga plemena:

I.

¹⁾ V. *Nova Zeta* (Cetiće 1889). Grada za istoriju Vasojevića sv. IV, VI, IX, X, XII.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Čita se:

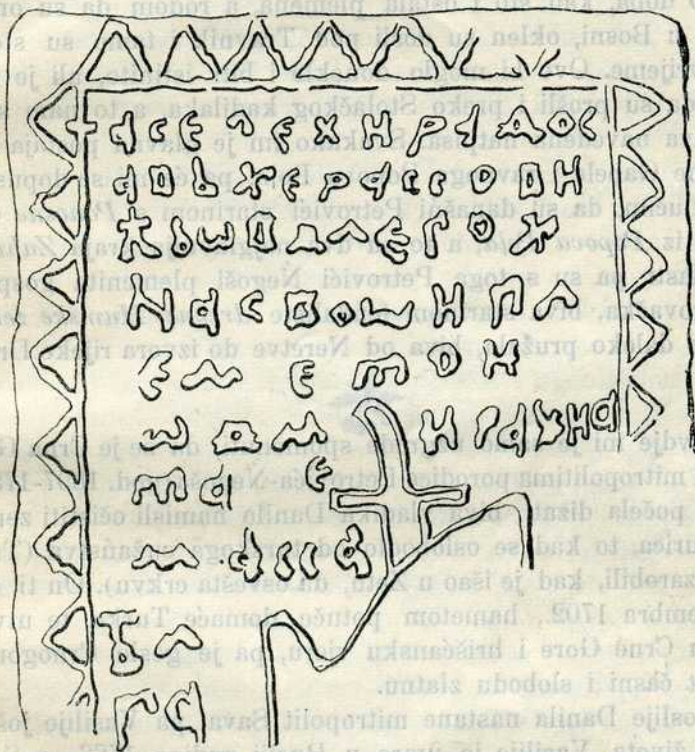
Ase leže Herak/ na svoi baštini na plemenitoi

Ovo znači:

Hic jacuit *Herak* in suo praedio in nobili (praedio).

Ovaj je natpis na ploči, na dolini Mata Šutale u Blackom dolu kod Derana, blizu Popova Poļa u Hercegovini.

II.

Čita se:

Ase leži Radosav/ Heraković/ ovd legoh na svoi plemeni)toi ođmirači a ta e maka bl(a) ga.

Ovo znači:

Hic jacet Radosav/ Heraković/ hic jacui in meo nobili coemeterio et hoc est leve et bonum.

WWW.UNILIB.R Ovaj je spomenik na *Bojunima* (u Hercegovini), u Stolačkomu kotaru kod Neretvanskoga blata. Mjesto se zove na *Neveš-bunaru*. Ploča vap. duga je m. 1,83; šir. 0,90; deb. 0,40. Naokolo je obrubljena. Ispod natpisa je štit, a za štitom mač.¹⁾

Po svoj prilici Radosav je sin ili samo rod spomenutomu *Heraku*, koji je ukopan kod *Derana*, te je on rodonačelnik junakâ Petrović-Ānegoša, koji su se naselili iz Hercegovine u Crnu Goru, a to, rek' bi, kad je pala i Hercegovina u turske ruke.

Sami Erakovići i Raičevići pričaju, da su oni došli u Ivanbegovo doba, kao što i ostala plemena, a rodom da su oni iz Zenice u Bosni, oklen su došli pod Travnik i tamo su stajali neko vrijeme. Ovo bi moglo donekle i biti istinito, ali je faktično, da su prošli i preko Stolačkog kadilaka, a to nam svjedoče dva navedena natpisa. Svakako im je glavna postaja oko Ponosne Gabele i ravnoga Popova Poļa, pa će mi se dopustiti, da zaključim, da su današnji Petrovići starinom s *Ponosne Gabele* ili iz *Popova Poļa*, a to su dva najglavnija kraja *Zahumske* oblasti, pa su s toga Petrovići Ānegoši plemenita gospoda Hercegovacka, biva starinom feudaliste *drevne Humske zemlje*, koja se daleko pružala, biva od Neretve do izvora rijeke Drine.

*

Ovdje mi je samo uzgrede spomenuti, da se je Crna Gora već pod mitropolitima porodice Petrovića-Ānegoša (god. 1697-1782.) znatno počela dizati, biva vladika Danilo namisli očistiti zemlju od poturica, to kad se oslobodio od turskoga sužanštva (Turci su ga zarobili, kad je išao u Zetu, da osvešta crkvu). On ti, dne 24 decembra 1702., hametom potuče domaće Turke, te utvrdi slobodu Crne Gore i hrišćansku vjeru, pa je geslo Crnogoreu: Za krst časni i slobodu zlatnu.

Poslije Danila nastane mitropolit Sava, pa Vasilije još za Savina života. Vasilije je umro u Rusiji godine 1766., a Sava god. 1782. Ovo je razdoblje zlamenito radi bojeva, što ih je vodio lažni car *Sćepan Mali*, te se kazivao neuku narodu carem moškovskim, bio je povukao za sobom veći dio naroda u borbu proti Turcima i t. d.

¹⁾ V. Nova Zeta (Cetište 1889) sv. VIII. Vasojevići i Herakovići od V. V. Vukasovića.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Mitropolit Sveti Petar I. vladao je od god. 1782-1830., a slavni mitropolit Petar II. od god. 1830-1851. Od god. 1851. Crna Gora nije pod mitropolitima, nego pod mirskim knezovima iste porodice Petrović-Āegoša, te je knez Danilo I. vladao 1851. do 1860., a od 1. avgusta 1860., kad je poginuo Danilo u Kotoru, stupio je na crnogorski prestô njegov sinovac Nikola I., koji se uvrĀao posve u slavnoga mu strika Petra II., te je prvenac u mudru vladađu, pjesnik i filosof.

VEZE DUBROVČANA I KATOLIČKIJEH BUGARA U XVII. VIJEKU.

— A. Vučetić. —

Između sviju južnijeh Slovena od doba Muhameda II. sami Dubrovčani imadahu slobodnu državu i zanimahu se već od davna kolonizacijom krajeva na Balkanskom poluostrvu, po kojijem živlahu razna plemena istoga naroda. Ali Dubrovčani bjehu i najkulturniji dio jugoslovenskoga pučanstva, te koliko im s toga bješe s jedne strane lakši rad kolonizacije između srodnijeh plemena, toliko s druge strane mogahu snažnije utjecati na ove krajeve, koji bjehu mnogo niže civilizacije i što više pod neprosvjetlenom turskom vladom. Nihovo djelovanje bješe prirodno uređeno, tako da krajevi kolonizovani steku veću vrijednost nadasve trgovinom s Dubrovčanima a nešto i industrijom njihovom, na primjer, pravleñem sukna a možda i agrikulturom, jer su Dubrovčani nastañeni po Balkanu kupovali čitluke (baštine) i kuće, te nastojahu uopće, u koliko im bješe moguće, oko materijalnoga i moralnoga napretka domaćega pučanstva. U tu svrhu postanu do neke mjere i ñegovi štitnici i odgojitelji. Istina, djelovahu u ograničenu opsegu prama svojijem silama; ali sama priroda bješe ih navela da rašire poļu svoje radinosti preko granica male im i siromašne otađbine i da se dadu na kolonizaciju, a oni izvadahu to tako vješto da su i velike države, kao Austrija, od ñih učile i zavele se za ñihovijem primjerom u novije doba.

Dubrovčani većinom kao trgovci, rudari i prometnici naseljavahu mjesta na Balkanu često sa svom svojom porodicom i namjerom da se ne vrata u otađbinu. Nihovo djelovanje bješe prama idejama onoga doba i stupahu u uže veze dajbudi s jednijem dijelom urođenika, koji primahu zaštitništvo dubrovačke države i uživahu ili samo građansku, ili građansku i vjersku relativnu slobodu u muhamedanskoj Turskoj; što više, svi katolici na Bakanu, bez razlike narodnosti, mogahu se koristiti konfesionalnijem pravima Dubrovčana u Turskoj. Po ovome što se kazalo, može se razumjeti da ñihove kolonije bjehu mješovite,

to jest trgovačke i urođeničke. One bjehu redovito uredene i organizovane na temelju nama već poznatijeh sultanovijeh povlastica, koje bjehu znamenitije nego one, što je imala koja mu drago druga država u Evropi. Oni su u kolonijama imali i svoju sudbenost a u ovu uticalu i njihovi konsuli i poslanici i njihov dubrovački senat.

Dubrovačani uticalu i na erkvene prilike na Balkanu i zaštićavahu nadasve katolički clemenat, ali uz potpunu toleranciju, što više uz prijatelevađe s pravoslavnijem elementom na Balkanu i zaštitom pravoslavnijeh bjegunaca iz balkanskijeh država i plaćanjem danka srpskijem pravoslavnijem kaluderima Atonske gore.

Naša je namjera da ovdje prikažemo samo neke veze Dubrovčana u Bugarskoj XVII. vijeka, a naše razlagađe, premda se slaže s onijem što je prije bilo pisano, sadrži nekolikon ovijeh podataka, kojijeh nema ni u *Acta Bulgariae Ecclesiastica* pok. Fermengina.

* * *

U istočnom dijelu Balkana, u Bugarskoj, može se nabrojiti mnoštvo níkovijeh kolonija. Kako su uticali na erkvene prilike u Biogradu, tako su se miješali u iste i u Bugarskoj. Uže veze pako imali su Dubrovčani s ono malo katolika, što je bilo u Bugarskoj sedamnaestog vijeka. Katolička crkva imala je onda u Bugarskoj jednu mitropoliju ili nadbiskupiju, koja se je po gradu Sofiji (starorimskoj *Sardica*) nazivala Sofijska; ali sijelo ne bješe joj u Sofiji nego u selu Čiprovcu, gdje je bio frañevački manastir. Mitropolit ili nadbiskup sofijski imao je također i vikarijat nad Vlaškom i Bogdanskom. Ali u Bugarskoj bješe i biskupija Galipolska. Katoličko svećenstvo u Bugarskoj nije bilo mnogobrojno, jer je u zemlji bilo malo katolika i sastojalo se je malo ne sve iz Frañevaca. Ovaj red dopre u Bugarsku iz Bosne. Sedamnaestoga vijeka godine 1643. bješe samo 9300 katolika u cijeloj Bugarskoj; a u Vlaškoj ih bješe 5681, a u Bogdanskoj preko 4000 duša; u svijem ovijem zemljama bješe dakle ukupno samo 19 hiljada katolika. Taj je broj ustanovio onda frañevački vizitator. Ali on katolicima pribraja i Bogomile, koje su Fra-

fraŋevci, posve slobodno od Turaka, neprestano obraćali na katoličku vjeru, a njih nabraja 3737 u istočnoj Bugarskoj a toliko u Vlaškoj. Fraŋevci su bili onda urođenici iz Bugarske, između njih bješe i koji Bogomil, koga su oni bili obratili na katoličku vjeru; ali između Fraŋevaca bješe ih i iz Dalmacije iz Hrvatske, iz Bosne i iz Arbanije. Fraŋevci su imali glavni manastir u Čiprovcu, gdje ih je bilo najviše; u ovome manastiru stanovao je i sam mitropolit. U nijednome mjestu u Bugarskoj nije bilo toliko katolika, koliko u Čiprovcu, jer ih bješe 2140. Znamenitost Čiproveca za katolike proizlazi iz toga, što papa 1637. godine postavi notarom za ovo mjesto fraŋevca Pavla Matkovića. Drugi je manastir bio u Kopilovcu, treći je Železnoj, a četvrti u Klisuri. U Bugarskoj nije bilo škola za potpunu izobrazbu katoličkih svećenika; bilo je dakako nekih školica, za koje su su brinuli Fraŋevci, ali oni su polazili na nauke u ilirski zavod u Loretu, blizu Jakina, u Italiji, u Rim i u manastire boloŋeške i brešijanske provincije. Veze s našijem zemljama i gradovima, kao s Bosnom i s Dubrovnikom, i veze s Italijom kao i s našijem naseljenicima u Bugarskoj, učinile su da su bugarski fraŋevci govorili i pisali srpski ćirilovicom, latinicom, glagolicom i italijanski. U cijeloj Bugarskoj bilo je u sve oko 40 fraŋevaca misnika, djaka, lajika i nekoliko drugih, koji su bili po parohijama. Mjesta, gdje je bilo katolika u biskupiji Sofijskoj, bila su: Sofija s 58 katolika, Čiprovac s 2140 katolika, Kopilovac s 156 kat., Plovdiv s 700 kat., Železna s 390 kat., Klisura s 203 kat., Glavanovac s 20 kat. To je po prijepisu stanovnika katolika od godine 1643. Okrom fratara bio je u Bugarskoj i koji pop svjetovŋak.

* * *

Kako se vidi, katolika u Bugarskoj bilo je posve malo. Ali veliki broj njihov sastojac je iz naseljenijeh trgovaca nadasve Dubrovčana i obraćenijeh bogomila i iz nekoliko Bugara pravoslavnijeh, koji budući u službi Dubrovčana, prelažahu na rimsku vjeru. Dubrovčani i Dubrovnik uticali su mnogo na katolike u Bugarskoj. Oni su bili nastanjeni po mnogim gradovima i varošima u Bugarskoj; bavili su se trgovinom i svojijem bogastvom

su gradili crkve i kuće za službu božju i plaćali paroha ili kapelana od svoga novca. Sam mitropolit dubrovački slao je za dubrovačke naseobine u Bugarskoj svoje popove, koji su u Bugarskoj priznavali njegovu vlast a ne htjeli znati za Sofijskog mitropolita i to bješe uzrokom tužaba na crkvenu vlast u Rimu. Nadbiskup dubrovački bio je na primjer pri svršetku XVI. vijeka poslao dubrovačkoj naseobini u Provadiji popa Nikolu Godina iz Bara za njenog kapelana. Ovaj je kapelan godine 1581. primao od dubrovačkih trgovaca platu od 8 tisuća aspri; u Silistriji godine 1581. plaćali su sa 2 tisuće aspri svog brata, oca Celestina; u Jarnovu Dubrovčani su tražili popa. I u Sofiji Dubrovčani su imali svog popa. U Jarnovu bjehu zgradili crkvu; tako i u Provadiji.

Rekli smo prije, da je u Sofiji bilo 58 katolika. To su bili sve Dubrovčani i njihove porodice, djeca i sluge; djece je bilo 8. U Plovidivu je bilo dva trgovca Dubrovčanina; ali godine 1581. bile su četiri porodice. U Jedreni te iste godine noćio je jedan bugarski biskup u nekih trgovaca Dubrovčana; tada je u Silistriji bilo te godine 8 kuća dubrovačkih s 40 Dubrovčana, u Somi, dan hoda od Provadije, 6 trgovaca Dubrovčana; u Jarnovu, 4 dana od Provadije, 25 trgovaca Dubrovčana; u Provadiji bilo je 30 Dubrovčana; u Rušćuku 3 kuće sa šest Dubrovčana. Godine 1643. u Sofiji bilo je Dubrovčana, kako smo rekli, 58; ali obično bilo je u ovome gradu više katolika i Dubrovčana, jer ovo mjesto bješe na putu između zapada i Carigrada a trgovačko središte, te je stoga tu dolazilo i prolazilo mnogo trgovaca i putnika u opće a napose poslanika. I u Sofiji su Dubrovčani plaćali kapelana sami iz svoga gèpa. Na primjer godine 1641. spominje se *Dominus Marinus Vincenzi*, dubrovčanin, kao kapelan Sofijski, a godine 1646. *Gabriel Covreis*, dominikanac, kao što se reklo da je bilo XVI. vijeka godine 1581. Neki od ovijeh paroha nijesu htjeli priznati vlast Sofijskog nadbiskupa, te je bilo došlo o tomu do odluka u Rimu. Dubrovčani su u Sofiji imali samo malu crkvicu ili kapelu, koja je bila duga 10 koraka a široka 6, posvećena Gospi od Očišćenja. Crkvica je imala tri otara. Dubrovački su je trgovci bili sagradili i pod istim krovom bješe soba za župnika. Ova je crkvica bila između dubrovačkih kuća. Oko polovice XVII. v., 1643. god.,

u Pločivju bješe dva Dubrovčanina, a 1649. godine bješe ih 10, u Rušćuku na Dunavu bilo je 22 katolika, 22 Dubrovčana trgovca, okrom nekoliko Bugara pravoslavnih. koji služeći Dubrovčane bjehu prešli na rimsku vjeru; u Razgradu 10, u Provadiji 69 Dubrovčana sa nekoliko Bugara pokatoličenijeh u dubrovačkoj službi. Oni su tu bili prije zgradili crkvu od drva, pak od kamena; ali je Turci razore 1639. godine. U Šumli bješe 27 Dubrovčana i Bugara u njihovoj službi pokrštenijeh. U Nikopolu Dubrovčanin trgovac s dvije sluge bješe kupovinom spasio crkvu od Turaka. Od Dubrovčana dolazile su bugarskim katolicima i umjetnina. Tako oko polovine XVII. vijeka bila je u Železnoj na velikome otaru slika, koju je bio učinio 1497. godine jedan dubrovački frañevac *fra Marko*; ona bješe vrlo lijepo izrađena na daskama. I u Trnovi bješe obljubljen fra Lovro Florio (Cvjetković?) koji bješe u Dubrovniku bolesničar i lijekarnik u samostanima. U Arbaniji bi reden kao biskup, te prođe prije u Čiprovac, pak u Trpovo, gdje ga obljube s toga što je znao liječiti. Ali on prije bješe stekao naklonost biskupa Sofijskog Petra Budi iz doli, jer ga bješe izliječio od jedne bolesti a Radul knez vlaški štovaše ga, jer ga bješe izliječio od noge. Osamnestoga vijeka Marko Andrijaši od dubrovačke porodice bješe nadbiskup sofijski.

* * *

Svi su Dubrovčani u svojijem kolonijama na Balkanu, dakle i u Bugarskoj, bili složni i sačinjavahu neku zajednicu, te kad je naseobina imala kakav trošak, na primjer dar turskim pašama i begovima, svak bi dao, koliko bi ga hodilo i svi su se držali zajedno kao braća ili kao bratstvo. Okrom toga Dubrovnik je bio tačka preko koje su bugarski biskupi i svećenici polazili u Italiju, ili se iz ņe vraćali; dubrovački poklisari i ulaci nosili su bugarskijem biskupima, a možda i ostalijem svećenicima pisma do Dubrovnika i obratno; okrom toga bugarski svećenici i dijaci putovali su zajedno s dubrovačkim poklisarima za svoju sigurnost. Istina je da su Dubrovčani davali sličnu pomoć i drugijem, na priliku dubrovačkim trgovcima, ali ovo njihovo ponašanje prema bugarskomu svećenstvu ne bješe samo prigodno.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

nego i promišleno. A druge su još veze vezivale Dubrovnik i Bugarsku. Nije stoga čudo da je cijelo bugarsko svećenstvo gledalo na Dubrovnik i na Dubrovčane iz nizoka kao na moćne zaštitnike i faktore. Pošto je bugarsko svećenstvo visilo o Skupštini o rasplodu vjere (*Congregatio de propanda fide*), svećenstvo bugarsko obraćalo se u potrebi Dubrovčanima, da ga preporuči kod *propagande*. Ne predstojnik oko polovine XVII. vijeka bješe kardinal *Antonio Barberini* a njegov tajnik bješe *Francesco Ingoli*, koji je imao naslov *monsignora*.

Oko polovine ovoga vijeka moćna obitelj Barberina bješe u vrlo prijateljskijem vezama s Dubrovnikom i iza velike trešnje 1667. g. jedan kardinal Barberino bješe zaštitnik Dubrovnika u Rimu i bješe se mnogo zauzeo da ublaži nevolju u našem gradu iza trešnje. Stoga vijeće umolenika bješe odlučilo da upiše u dubrovačku vlastelu svu kuću kardinala Barberina, braću mu, sinove i njihove nasljednike; osim toga da upiše u vlastelu i drugu obitelj koju bude naznačio kardinal Barberino i da se ove odluke podnesu u veliko vijeće. Kad su ovake veze bile između Dubrovčana i obitelji Barberino, što sve proističe iz zapisa vijeća umolenika, može se misliti da su Dubrovčani mogli što učiniti za bugarsko svećenstvo pred kardinalom Antonijem Barberinom i svećenstvo moglo je polagati u njih svoje nade. I uprav kad su oci frañevci i ostali svećenici nikopoljske biskupije bili skupljeni god. 1650. u diocežanskoj sinodi, odluče da pišu trgovcima Dubrovčanima, koji su se nalazili u Bugarskoj, moleći ih između ostalog da se obrate na propagandu u Rim na korist nikopoljskoga biskupa, da mu papa i propaganda pošalju novčanu pomoć za gradnju jedne već srušene crkve i još i škole u Trnčevici za mladež, koja se ima odgajati za svećenstvo. Između onijeh svećenika koji su potpisali pismo bješe i *fra Giorgio di Luca Bosnese commessario e giudice della sinodo provinciale* (fra Juraj Lučin bošnjak).

* * *

Neki od bugarskijeh frañevaca bjehu po svoj prilici sinovi rođeni u Bugarskoj, trgovaca iz našijeh krajeva, koji su se bili nastanili onamo s porodicom. Između najznamenitijeh frañevaca

XVII. vijeka u Bugarskoj bješe *Petar Bogdan Bakšić*, koji se kao nadbiskup Sofijski zove *Pietro Diodato*. On se rodio u Ćiprovcu u Bugarskoj. Biskup Sofijski Ivan Marković na koncu godine 1628. preporučio ga crkvenoj vlasti u Rimu, da bude primljen u manastir *Aracoeli* da nauči koju znanost, pošto bješe dobar gramatičar, a imadaše voľe da uči, bješe dobra ponašanja i umjeren u svemu te je predviđao da će biti veoma koristan. Petar bješe zbiľa u Rimu do pred godinu 1631., kad postane gvardijanom u Ćiprovcu. Kao gvardijan brinuo se za manastir i za manastirsku školu. On je govorio srpski i pisao je ćirilovicom, glagolicom i latinicom, a govorio je i pisao još i italijanski. Godina 1637. biskup ga Sofijski Ilija, jer bješe star, odabere za svoga biskupa pomoćnika s pravom da ga naslijedi, a tada oci frañevci pismom od 20. oktobra 1637. poslatijem u Rim zasnvedoče, da je Petar dostojan biskupske časti, jer je krijepostan i učen, što bugarski frañevci većinom ne bjehu. Zato se njegova dva rodaka obavežu notarskijem pismom da će ga pomagati u svijem potrebama i obavežu zato svoje dvije zemľe, vinograd i mlin. Kad pod predsjedanjem oca Rafaila Levakovića, hrvata, bjehu stvorena pravila za bugarske frañevce 1638. godine, Petar Diodat dobije naslov vječnoga oca bugarske kustodije za svoju dobrotu prema svakomu i dobročinstva prema redu u Bugarskoj i pravo da stanuje s drugom i slugom u manastiru Ćiprovačkom i da se služi s manastirskim knjigama. Petar Diodat bješe u vezi sa Dubrovnikom; 1639. godine boravio je u našem gradu; imao je prepirku s dubrovačkim mitropolitom s popa, namještena u Sofiji. Ovaj pop nije hotio priznati njegovu vlast i s toga se biskup tužio Rimu. Fra Ilija Marin bješe star i bolestan; godine 1640. Turci ga bace u tamnicu i držahu ga okovana za nekoliko dana. Poslije se nešto oporavi, ali se opet razboli i umre 15 Juna 1641. Petar ga odmah naslijedi i pozove avgusta crkovnu Sofijsku sinodu za 18. 19. i 20. istog mjeseca. Godine 1643. dobije palije, to jest postane nadbiskupom, možda jer već 1642. godine otac Pavao, gvardijan bugarski u Železnoj i vikar u Sofiji, bješe Rimu dokazao potrebu da se biskupija podigne na mitropoliju, a tada zaželi da bude imenovan drugi biskup, gdje su bili Bogomili, da njemu ostane mañe posla i da može pisati djelo proti pra-

voslavlu. Godine 1646. pokrsti cijelo selo Bogomilsko u Davčevu. Slao je mlade dijake u ilirski zavod u Loreto, da se uče. Godine 1655. pri koncu godine tužio se da ga Turci progone, kao što se i prije i poslije tužio. Godine 1659. bio je u pastirskom pohodu u Vlaškoj i u Trgovištu, a god. 1660. posjetio je Rim. Godine 1669. vraćajući se kući po moru iz Jakina, dođe u Dubrovnik, te odavle dubrovačkom karavanom pode u Sarajevo; godine 1670. još je putovao po Vlaškoj; ali avgusta 1674. umre a naslijedi ga godine 1675. kao nadbiskup sofijski Stjepan Knežević.

* * *

Drugo lice, koje nas zanima, jest frañevac *Danijel*. On se rodi u Železnoj u Bugarskoj po prilici godine 1603. Prvi ga put nalazimo, kad se radilo godine 1637. da Petar Diodat postane biskupom, jer one godine potpiše svjedočanstvo Petru Diodatu da je dostojan biskupske časti; godine 1641. učestvova u sofijskom erkveno-metropolitском saboru u Gospi Velikoj u manastiru u Čiprovcu; 1648. god. bješe vikar; 1649. g. gvardijan manastirski i paroh u Čiprovcu i potpisuje pismo svećenstva bugarskoga, kojim se svjedoči da je otac Mojmirović dostojan biskupske časti u Prizrenu; god. 1660. on je pismeno pospješivao nadbiskupa sofijskoga fra Petra da se pospješi vratiti kući, jer da će tako imati prigode putovati s dubrovačkim poklisarima, što će inače biti teško bez njih.

Otac *Serafin Prijn*, rodio se u Čiprovcu 1611. godine po prilici. Bješe gojenac rimske propagande. I on učestvuje u saboru 1641. godine kao vikar, te je određen kao sinodalni svjedok. Bješe i lektor (profesor) i propovijedatelj u ovom mjestu i nadbiskupski vikar; 1648. g. potpiše svjedožbu svećenstva da je otac Frano Sojmirović dostojan biskupske časti u Nikopolu protiv don Filipa Stanislavova, pak opet 1649. za biskupa u Prizrenu. Kad je bio definator i gvardijan manastira u Čiprovcu god. 1652. pratio je biskupa prizrenskoga Frana Sojmirovića u Vlašku, kad je ovaj otišao u vlaškoga vojvode; te je biskup o ņemu stoga pisao, da je o sebi ostavio lijepo ime na vojvodinu dvoru i da je učinio čast i biskupu i biskupskoj stolici, te ga

najtoplije preporučuje propagandi. Godine 1661. bješe kustos Bugarske. Rim ga odredi za asistenta bosansko-frañevačkoga kapitula. U tu svrhu dođe u Dubrovnik i stoga 14. Novembra otide odovle u Sarajevo, gdje je hotio čekati odnosni brev iz Rima. Godine 1674. bješe umro Petar Diodat, nadbiskup sofijski, a biskup nikopoljski Filip Stanislavov bješe umro iza godine 1673. a davno prije godine 1675. Svi svećenici, redovnici i kršćani Nikopoljski mole da bude izabrat Serafin za biskupa. Slično učine i vjernici u Klisuri. Pošto jo ovo poslednje mjesto pripadalo sofijskoj mitropoliji, to su Serafina željeli za biskupa i za Sofiju. Ali Serafin ne postane biskupom.

Još su dva frañevca imala onda veza s našijem stranama a to su fra Juraj i fra Jakob. Fra Juraj to je možda Juraj Vizić iz Ćiprovca, koji je godine 1664. bio u Rimu, pa Novembra iste godine otišav u Dubrovnik da se vrati na svoje mjesto; bješe u Dubrovniku na mlado leto. Fra Jakobu je bilo 41 godina, kad je naspomenut u našim biļeskama.

Ovdje treba istaknuti, da su svi ovi fratri, to jest nadbiskup sofijski Petar Bogdan, pak fra Danijel iz Źelezne, fra Juraj i fra Jakob rodom Bugari iz Ćiprovca ili Źelezne, ali svi pišu i govore srpski, te još više čudi, kad se vide napisana srpski očitovaña u ime sviju stanovnika i svećenika jednog mjesta; istina zato je dosta da umije srpski samo onaj koji piše, ali se može držati da je tu bilo više ljudi, koji su razumjeli srpski. Pri onako tijesnijem vezama s Bugarima, nije čudo da se i dubrovačkom jeziku uvukao koji elemenat iz bugarskoga, o čemu smo našli dokaza u spisima.

115

POZITIVIZAM U UMJETNOSTI.

— Saopćio Dr. Torkvato. —

(4)

Naturalizam u Italiji sa Kapuanom i Vergom bio je bolje sreće od onog francuskog i ako se je talijanski naturalizam osnivao na načelima naturalizma francuske škole. Verga se je u tom pogledu najbolje istaknuo. O prvim Verginim djelima lijepo nas je izvjestio vrijedan kritičar M. Car. Vergina „Eva“ — on veli — roman, koji ga je najprije na glas iznio, spada u kolo onih elegantnih, strastvenih i bezsavjesno okrutnih stvorenja, koju je u kniževnosti najprije odomaćio mladi Dumas.

Junak ovoga romana, to je umjetnik kojega mori žela za slavom i ljubavi, koji umire na svršetku od sušice, te pomodne bolesti odkad je „Gospoda sa kameľima“ napisana. Radnja se razvija u gospodskom objemu, u metežu elegantnog života, gdje se čitaocu neprestano priziru, kroza šume ekrotična bića, obasjane živom svjetlošću zlatnih duplira, gole ženske pleći i crni muški frakovi. Ono djelo ne bijaše bez mana, ali kao slika vrtložnog života umjetničkog, svidjelo se u velike. Za Evom dolazi „La storia di una Capinera“, sjetna historija siromašne djevojčice, kojoj crni samostanski zidovi bijahu uzaptili tijelo, a ljubav i vjera izmučili dušu. Ovdje se Verga u pogledu forme drži još svog prvog načina, kog je dočnije sasvim zabatalio, udarivši tragom Zolinog impersonalnog romana. Nakon ovih romana izdade Verga niz seoskih novela, u stilu Auerbacha i Bret-Hertea, s kojim, zbog živopisne realnosti kojom slikaše sicilijanski narod, zasluži ime prvog talijanskog noveliste. U ovim pripovjetkama priroda i karakteri sazđani su takovom istinitošću, takovom krijepkošću, da jim se moramo diviti. Pisac je našao, tako rekuć, sam sebe. Ŋegove su misli možda gdjegod malko smione, neke istine posve surovo izložene, ali pored svega toga mašta se čitaočeva uzbuđuje a sree silno razigrava. Budući po svojoj prirodi ispitavač, ne žali Verga boja, a da nam svoje utiske saopći. Nikakva ga stvar ne plaši, ništa ne može da ga obuzda; on će nam jednako opisati najprotivnije strasti, od duševnog uzdaha do sprdaña kakva obješenaka.

Ŋegov roman „Heros“ obuhvaća, doduše, zamašan opseg, ali zaostaje u vrijednosti za mnogom Ŋegovom seoskom novelom. Ha-

arakteru nije originalni, a stafaža je posve obična. Glavni mu je junak neka vrst mladoga Werthera u odjeći Don Juana, koji, pošto je obišao bunu i bunicu, prelazeći s jedne ljubavi na drugu, kao pčela s cvijeta na cvijet, završuje ojadeli život, ustrijeliv se na ženinoj lešini. Nema jednog haraktera da ti se čvrstvo usadi u glavu, ali ipak, na izmaku kńige, žališ što se moraš s tim privlačnim svijetom rastaviti. Ova kńiga naliči onim čarobnim porocima, koji te često silnije privlače od mnogih i mnogih vrlina. Verga proučava današnje bolesno društvo, sastavljeno od skeptičara i ljudi, koji su siti života, društvo, komu oskudi svaka vjera u vrlinu, ali ujedno i grdno veličanstvo poroka.

On užasno mrzi glupu masu filistara, koji za starinom žale, i gordo preziru što god novotarijom ne miriše. On drži da romani ne mogu na društvo uplivisati, a ne priznaje umjetnosti druge zadaće do svoje savršenosti. Kad se u Italiji začuše prve trublje Zolina naturalizma, Verga postade jedan od najžešćih pobornika nove škole.

Držeć se u svemu umjetničkih kanona svoga učiteľa, napisao svoj veliki roman „I Malavoglia“, kog talijanski Zolijanci proglasiše remekdjelom. No publika ostade prilično ravnodušna. Vergin eksperimentalizam ne nade u Italiji velika odziva; šta više, mnogi žalahu što se pisac bijaše okanio svog prvog načina. Doduše, Verga bijaše upao u pogrješku svog učiteľa, zaboravivši da na svijetu, pored gomile zloća i poroka, cvjetaju i mnoge vrline, a da ljudi nijesu ni svi dobri ni svi opaki. Zańega kao da na svijetu ne bijaše ništa do opačine i sramote. Činaše ti se kao da je sebi izabrao za devizu onu izreku Maćbetovijeh vještica: „Ljepota je grdna, grdilo je lijepo“. Verga je najprvi uveo u Italiji onaj „genre“ kńiževnosti, koji u Francuskoj započe sa Flaubertovom „Madame Bovary“ a postiže svoj vrhunac u Zolinom „Assomoir-u“. „I Malavoglia“ to je pravi roman enoga ciklusa romana što je zamislio Verga pod naslovom „I vinti“ kao što Balzak bijaše napisao „La Comedie humaine“ a Zola „Les Rougon-Maquart“. Sam pisac o svome romanu kaže u predgovoru: „Ovaj roman je iskreno i bestrastveno proučavanje postanka i razvitka prvih nemira i briga za blagostanje u najnevolnijim

prilikama; proučih također kakvu uzrujanost mora prouzročiti u maloj porodici, koja je do tada razmjerno sretno živila, neizvjesna težnja za nepoznatim, osjećanje da se ne žive dobro, a da bi se ipak moglo bolje i udobnije živjeti.

Pokretač ljudske djelatnosti, što prouzrokuje struju napretka ovdje je proučen pri izvoru, u najčednijim i materalnim razmjerima. Mehanizam strasti koje ju karakterišu kod onih nižih slojeva mađe je zapleten, i moći će se za to opažati većom tačnošću. Dosta je pustiti sliči nezine čiste i mirne boje i nezini prosti naris. Što se više ova težnja za bolkom, kojom je čovjek mučen, širi i raste, to se više i ona hoće da uspne, i digne kod društvenih slojeva. „Malavoglia“ je samo borba za materijalne potrebe. Zadovoljiv ovima, ta težnja postaje žudnom za bogastvom, i utjeloviće se u malo gradski tip „Maestro Don Gesualdo“ koji još ostaje zaokružen slikom malog gradića, ali boje biće već živahnije, a naris obširniji i različitiji. Kasnije postati će aristokratičnom ohološću u „Duchessa de Leyra“ i častohleple u „L' Onorevole Scipioni“ da dođe do »L'uomo di lusso“, koji ima u sebi sve one žele, okolnosti i častohlepla da jih shvati i trpi s nim; čuti jih u krvi, izjedaju ga. Verga ne prezire — nastavlja najbolji hrvatski kritičar Jakša Čedomil — ove društvene rane, on jih žali, i naumio je kao umjetnik jednu po jednu proučiti, u nadi da će tako biti njegove knjige i poučne, da će kome otvoriti oči, i da će možda ukrotiti onu izvanrednu težnju za visinama. Ti „Malavoglia“ to su prosti sicilijanski ribari. Muškareci su svi kumovi neotesani i pokvareni. Ženske su nenavidne i brblave. Puk praznovjeran koji se uvijek drži svoje filosofije: tako se uvijek radilo; ali u puku ipak vidiš neku naravnu dobrotu i prostodušnost, sasvim često razbukti njegova vatrena južna ćud, ne poznaje svoje poništenje, naučan kao što je u robstvu i licumjerstvu, samo mrzi vladu! Turobna je to slika, nevođa, glad i zapaštenost. U ovom se romanu razvija pred očima čitatelja vas život toga sela, i u ribarskoj kolibi, i na općini, i na trgu i u crkvi i na brodu. Umjetnik nas vodi posvud više puta, čini nam čuti razgovore uz ogañ, razpre na putu, psovke i klevetaña u krčmama, bedastoće općinara, pjevanje i strašne usklike mornara na mirnom i uzburkanom moru, brblanja baba, presječene i mile izraze lu-

bovnika, a da nas pri tom nikad ne prisili da s њim mislimo na budućnost tih ljudi ili na društvena pitaња. On neće da mu se kaže da je њegov roman niz razprava najvažnijih pitaња a ipak tako je stao učiti i slikati taj život da je napokon svršio timi da ga je sam proživio. Verga ima i to lijepo svojstvo da ne opisuje, kao drugi, mjesto, da kašnje postavi u ono stanovnike, već najprije upozna je nas sa stanovnicima a ovi kašnje živeć pod našim očima, њihovim običajima i djelima vode nas po mjestu. Vergina je vrlina i prirodnost њegovih dijaloga. U društvu kao što je naše, u kom je skoro sve izjednačeno, pod jednostavnošću izvańske prividnosti, ako je štogod što razlikuje međusobno ljude, to je baš govor, i razni način izrazivaња istih misli. Naćeš u њegovu romanu, kao što govore, da je i u Eliotovim, prirodnu plodnost, prirodno bogastvo prostog slobodnog pućkog govora, surovo i tajno združenje pojmova, odkud izviru seļaćke poslovice, cijeli niz slikovitih smjelih rećenica tijekom istog razgovora i one surove prostaćke običajne izraze, koje smješane, daju onaj kriječki i trpkii ukus pućkom razgovoru. A u tom vidi se silno svojstvo opažanja i pronicavost, jer nije moguće opanašati pućki govor tako sretnim uspjehom i taćnošću analogije, nego jedino uz uvjet da si u istinu mislio kao što oni koje činiš govoriti, i na neki način proživio sam њihov psihologićni život. A kako veli Eliot „ima duša koje nemaju na svoju službu nego mali broj nota i ne ozvaњaju pri svakom doticaju“. Dobro veli francuski kritićar da nema ništa mućnijega u romanu nego što je „boner ainsi le vocabulaire des gens que l'on fait parler aux limites exactes de leur petit univers intellectuel et moral. Le travail est le mēne que celui d'un peintre hollandais en prēsence de son sujet. C'est un raport exacte de ce que l'oeil aperçoit à ce quo la main trace sur la toile. Chaque coup d'oeil, chaque coup de pinceau: la correspondance est entiēre entre l'impression du sens et la fidēliti du rendu. Seulement le peintre n'imitte peut — ętre que le dēhors, ou tout au plus le reflet du dēdans sur dēhors; le romancier, lui, pēnētre dans le for intērieur et remēne à la lumiere ce qu'il ya de plus intime, de plus obscure, de plus secret en nous“. ¹⁾

¹⁾ Isp. Tal. rom. od J. Čedomila, „Iskra“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

VASPITAÑE VOĽE.

— Jules Payot. —

KÑIGA DRUGA. (4)

Psihologija voĽe.

GLAVA PRVA.

Uloga ideja u voĽi.

§ II.

Ta nemoć ideje utoliko je oćajmija što mi imamo punu vlast nad ñom. Determinizam asocijacije svijesnih staña, ako se vješto upotrijebi, daje nam u intelektualnoj oblasti gotovo potpunu slobodu. Baš ti isti zakoni asocijacije čine te možemo prekinuti verige vezanih staña, u ñih uplesti nove elemente pa opet sastaviti verige. Dokle sam ja tražio konkretan primjer da „rasvijetlim“ to teorijsko tvrdeñe, slučaj, taj vijerni pomagać onih koji idu za jednom idejom, pruža mi sam primjer. Začuje se zviždañe u jednoj fabrici, taj zvuk, to prezentativno stañe, prekinulo je bez moje voĽe vezu mojim idejama, i unijelo na-jedanput u moju savjest sliku mora, pa onda planinâ korsikanskih, pa onda divnu panoramu koja se vidi sa keja u Bastiji. To dođe otuda što to zviždañe liči u svemu na zviždañe sa brda, koja sam slušao vrlo često za tri godine. Da se toga oslobodimo vaĽa nam upotrijebiti zakon jaćega. Prezentativno je stañe u opšte jaće od reprezentativnoga staña — a pošto zviždañe može da prekine svezu ideja koje *hoćemo* da održimo u pameti, dovoljno će biti da s vijesno upotrebimo isti naćin.

Mi možemo, samo kad hoćemo, da proizvedemo prezentativna staña, da uvedemo, radi oslobodeña od jakih asocijacija, prezentativna staña koja će silno naglo raskinuti verige. Ima naroćito jedno prezentativno stañe koje je vrlo poslušno i plodno: to je pokret, a među pokretima, pokreti koji sastavĽaju govor. Čovjek može da izgovori glasno rijeći, može da čita. Može se, kao što čine kaluđeri kad na ñih naiđu iskušeña, išibati i na taj naćin nasilno raskinuti asocijacije koje hoćemo da raskinemo. Mi možemo na taj naćin dakle da silom na-

metnemo ideju koju hoćemo tako da učvrstimo da može postati polazna tačka za nov pravac misli.

U ovome zadatku nam je od velike pomoći veliki zakon pamćeña. Da se neka uspomena duboko ureže u pameti potrebno je često i poduže ponavlañe. Sem toga potrebna je, ako tako mogu reći, živa i simpatična patña. I tako moždana osnova povezanih ideja koje smo iz svijesti odagnali i koje održavamo u izgnanstvu, venu, iščezavaju pa u svojoj atrofiji povlače za sobom i odgovarajuće ideje. Mi smo, dakle, gospodari naših misli; mi možemo iščupati korov, možemo čak uništiti i dio zemlje na kome je rastao.

Kad hoćemo da sačuvamo sadašnje asocijacije i da ih ostavimo da se razviju, mi ćemo se, naprotiv, mnogo starati da otklonimo prezentativna staña strana našem predmetu a koja mogu lako upasti u svijest; mi tražimo mir, tišinu, čak zatvaramo oči ako je veza misli lako raz kidljiva. Pored toga, mi pozivamo u pomoć ona prezentativna staña koja nam mogu korisno poslužiti: govorimo glasno, mi pišemo naše misli, u dugim razmišlañima pisañe je od naročito dobre pomoći. Ono podržava misao i kao pomagaae pokreta idejâ uzima oči i ruku. Moja prirodna nakloñenost, usavršenost, usavršena jako mojom profesijom, nagli me da pri čitañu *izgovaram* riječi, i tako misao podržavaju troje verige prezentativnih senzacija, pa čak i četvore, jer teško je izgovarati a ne čuti riječ.*)

U kratko za to što imamo punu vlast nad našim mišićima, a naročito nad organima za čula i za govor mi možemo sebe da oslobodimo robovaña asocijaciji idejâ

Može biti i razlike koja dolazi ovuda što je u svakom od nas različna prigoda, a u psihologiji krivi su oni sada što hoće pojave na sebi opažene da generalizuju, jer se svakoga dana

*) Poznato je da je sjećañe na jednu riječ vrlo komplikovano, i da se onô sastoji iz četiri elementa: i to: 1-o pokretna slika (izgovorena riječ), 2-o vidljive slike (štampana ili rukopisna riječ), 3-e čujne slike (riječ koju čujemo), 4-o grafičke pokretne slike (ispisana riječ). Kako je misao nemogućna bez govora, jasno je da se pod svakom misli razvijaju jedna ili više veza slikâ o kojima tmo govorili. Kad se piše četiri veze slikâ mogu da podržavaju misao našu.

javljaju novi tipovi za koje se dotle nije znalo*). I za to ću reći da je kod mene bilo uvijek jako ovo osjećanje, koje sam ja uvijek izazivao kada sam htio promijeniti pravac mojim mislima — zamišljanje pokreta prije svega. Ja vladam svojom misli za to što sam gospodar svojih mišića.

Kako bilo da bilo, u питању vaspitaña voļe samim sobom, zaključak ove glave nije takav da ohrabri čovjeka. Mi smo svemoćni gospodari nad našim idejama, ali, vaj! tu vlast naših ideja u borbi protivu lijenosti i sensualnosti gotovo ne treba ni uzimati u račun; da vidimo da li ćemo biti srećniji izučavajući sredstva što pružaju osjećajna staña u poslu oko vaspitaña voļe.

GLAVA DRUGA.

Uloga osjećajnih staña u voļi.

§ I.

Šta mogu osjećajna staña na našu voļu ne može se dovoljno preuveličavati. Ona mogu sve, pa čak da nas bez razmišljanja natjeraju da pogledamo smrti i mukama u oči. Konstatovati njihovu snagu, znači utvrditi jedan sveopšti praktični zakon. I taj praktični zakon može se pretvoriti u naučni zakon, t. j. izvesti ga iz jednog mnogo uzvišenijega zakona, i smatrati ga kao posledicu jedne očigledne istine.

Ako analizom odvojimo stoplene u jedne elemente koji sastavljaju osjećanje, mi ćemo vidjeti, kao i u kakvome Beto-venovom adaggio da osnovni motiv ide kroz sve varijacije, one ga čas prikriju čas reļefno pokažu ta je fraza — što se svaki čas u hiljadu oblika javlja — kao raznolika i ipak jedna duša koja daje života muzikalnome razvijaņu. Toj frazi što nosi cio adaggio, sa svojim nečuvenim bratstvom, odgovara u osjećanju jedna osnovna težña. Ta težña daje osjećanju jedinstvo. Na njoj se mogu razvijati varijacije prebogate senzacijama, ali ona naročitom nijansom boji sve te elemente drugoga reda. Kao što po Dekartu stvorenja postoje *trajnim stvaranjem* Božjim, tako

*) Ribot: *Enquête sur les idées générales* — *Revue philos.* — Oktobar 1891.

ovdje naša zadovoljstva, naši jadi, naše senzacije, naša sjećanja — uspomene, postoje nekom vrstom trajnoga stvaranja: živa energija težne u nima sjaje. Kad ne nestane, ostaje samo gomila hladnih, mrtvih, čisto apstraktnih, bez boje i dještva, psiholoških stana.

Ta suština svakoga osjećanja može nam objasniti zašto je snaga tih stana u nama tako jaka. Te težne šta su drugo do naša radljivost, do naša volja da živimo, jako disciplinovala bolom i patnjama da u svome razvijanju napusti mnoge pravce, volja koja grede samo dopuštenim putevima, potčinjena u neku ruku zakonu ili da propadne ili da se uvuče kradom u kanale koji su posebno organizovale težne?

Ta radljivost kojom upravlja bol i koja će se javiti u serijama među sobom povezanih mišićnih pokreta i konstituisati jednu radnju ili jednu grupu radnji jasno odjelitu od drugih, ta radljivost je osnovni oblik svake težne.

Radljivost bez discipline bola rasturila bi se u svima pravcima i bila bi uškopljena, iskustvo ju nagoni da se kanalizira u naše težne, a te su težne, kao što se vidi, u neku ruku naša centralna, primitivna energija koja u uzavrelom rastopu probija površnu koru stečenih ideja, sekundarnih osjećanja koja su došla s pola. To je ona živa snaga što teče u spremjenim mišićima, što se javlja kao obične radnje — ovo objašnjava motornu snagu nakloñenosti. Te težne sastavljaju jednu grupu pokreta ili bolje masu osnovnih pokreta. Mišićna grada, na primjer, pokrenuta gnevom, ljubavlju i t. d., uvijek je u svoj cjelini ista u svima slučajevima. Šta više ona je osjetno ista kod svega roda ljudskoga. Ona je bila ono što je kod bezbrojnih generacija koje su nam dale život. Na toj i ako izlizanoj osnovi svaki veze svoja lična novačenja, ali cjelina je tako logična da joj i djeca u kolevci vide značenje. Ta sveza između ove težne i one serije mišićnih pokreta nasljedem je prenesena u nas. Ta je sveza viševjekovna. Onda se može razumjeti zašto sveze koje ja svijesno stvorim između jedne ideje i jednoga pokreta nemaju nikakve snage ispred onih već automatskih sveza; da se mnone stvorena sveza ne raskine u toj neravnoj borbi, vaļa, to se vidi, tražiti saveze i združiti se sa nasljednim težnjama —

na taj način moći će se ući u borbu gdje kidljiva sveza, što veže ideju sa pokretom, ne bi izdržala udar.

Snaga osjećaña se manifestira u velikom bogastvu djejtavâ. I ako osjećañe može da poremeti i prividno od ñega i najnezavisnija psihološka staña, kao percepciju jasnih predmeta. Istina, svaka je percepcija, pa čak i elementarna, tumačeñe nekih znakova. Ja ne vidim tu naranču ja samo sudim po izvjesnim znacima da to mora biti naranča. I to tumačeñe s navikom postane trenutno automatično, pa dakle teško ga je i pomutiti. Ali, osjećañe svakoga trenutka odgaña istinito tumačeñe i sugerira lažno tumačeñe koje u svijesti zauzima mjesto istinitoga tumačeña. Da ne govorimo o strahu koji noću izaziva najapsurdnija tumačeña najprirodnijega šuma; mi znamo kako nas mržña zasljepljuje i pred najoćiglednijim taktima. Sjetimo se samo, da bismo se uvjerali o zanimljivom izopačavañu, zabluda matera o lepoti ñihove djece, pročitajmo onaj lijepi ispad Molijerov u kome se podsmjeva obmanama što ih ljubav izaziva:

„Blijedu upoređuju po bjelini sa jasninom;

„Crnu da strah čovjeka uhvati, kao divnu garavu¹⁾? ...

Nije sama percepcija koja može izopačiti osjećañe. Jača osjećaña ne poštuju slabija. Sujeta, to tako živo osjećañe kod mnogih ljudi — imaćemo prilike da govorimo još o tome faktu — može izagnati iz svijesti stvarna osjećaña. Samoljublje često može da sugerira osjećaña koje je pristojno i elegantno imati. I ti takoreći stranci učvrste se u svijesti i prikrivaju stvarna osjećaña isto onako kao što privideñe, koje se javlja haluciniranome pred jednim zidom, skriva šare na zidu, te misli da je pred ñim živ čovjek. Zbog takve vrste autosugestije dak žrtvuje velike radosti svoje dobi i svojega staña tobožñim uživañima, koja su, kad se skine onaj šlam od osjećaña što sugeriraju sujeta i ñegova okolina, bijedna. Za to i površni ljudi što se kreću po otmenim krugovima sa nakloñenosti i nepodobnosti, ne zagledaju dobro u sebe i ne traže ona prava osjećaña, koja im se javljaju u tome žurnome ali i glupom i bes-

¹⁾ Misanthrope II. V.

wwwplodnom životu. Oni se navikavaju da misle kako osjećaju ono što se pristoji u njihovu društvu osjećati, da imaju konvencionalna osjećanja, a navika, najzad, ubije u njima svaku mogućnu istinitu emociju. Ta potčinjenost onome „šta će na to svijet reći“ čini od tih ljudi ljubazne, učtive i neoriginalne ljude: lijepe mehaničke igračke u tuđim rukama. Ti ljudi i u najstrašnijim trenucima u životu imaju samo konvencionalna osjećanja.

Jasno je da će osjećajna stana, kad mogu da izopače naše percepcije i naša osjećanja, teške i solidne stvari, moći da pomute krta psihološka stana kao što su uspomene. Pošto se svaki sud i svako vjerovanje osnivaju na više maće potpunim ispitivanjima i na tačnoj ocjeni pronađenih elemenata, jasno je da osjećanje može imati ovdje nevjerovatnih zaključaka „Glavna upotreba koju činimo od naše ljubavi ka istini jeste, da sebe ubijedimo, da je ono što mi volimo istinito!). Gotovo svi mi uobražavamo da mi biramo i uzimamo jedan od puteva koje treba uzeti! Ali vaj! gotovo uvijek je naša odluka donesena u nami, ali bez nas; naša svijesna vođa nema udjela: nakloñenosti, uvjerenje da će konačno pobjediti, pristaju u neku ruku da ostave pamet da ona sama odlučuje; one ostavljaju noj ono neplodno zadovoljstvo da misli e je ona gospodar, ali u stvari to je ustavni vladar što paradira, što drži druge govore, ali koji ne vlada.

Pamet slijepo potčinjena sili osjećajnih stana nije zadovoljna mnogo vođom. Vođi ne voli nikako da izvršuje suhe zapovijedi koje joj ona daje; noj treba, kao jednoj osjećajnoj sili, uzbuđenih, i strastima obojenih zapovijesti. Mi smo vidjeli jednoga biležnika koji je bio apsolutno lišen vođe kako prvi skače iz kola da jednoj pregaženoj ženi pomogne²⁾. Takvo je hotjeñe osobite vrste.

Kad je tako u tome slučaju onda za trajnu i silnu vođu treba mnogo silnije potpore u jakim osjećanjima, ako ne stalnim a ono bar čestim. „Intensivna je osjećajnost, veli Mill, orude i pogodba s pomoću koje se može silno uticati na sebe, ali za to vađa tu osjećajnost usavršavati. Kad ona bude tako spremjena, ona neće stvoriti junaka trenutno plaha nego junaka gospodara

¹⁾ Nicole: De la connaissance de soi, I. VI.

²⁾ Ribot: *Maladies de la volonté* loc. cité str. 48 i 52.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

svoje voľe. Istorija i iskustvo dokazuju da i najstrasniji karakteri imaju najveću stalnost i čvrstoću u njihovoj osjećajnoj dužnosti, kad je strast njihova upućena tim pravcem¹⁾“. Neka čovjek sebe posmatra brižljivo, pa će vidjeti da, sem onih automatskih radnja, svakom hoteću prethodi emotivni talas, *osjećajna* percepcija one radnje koju treba svršiti. Mi vidjesmo da, dakle ideja, da treba raditi, nije toliko moćna da nas u jutru iz posteľe digne, dotle je osjećajne stida što nijesmo još ustali i ako smo sinoć rekli da ćemo rano ustati, dovoljno, da nas divno i nagoni da se obučemo na vrat na nos. Drugi put osjećajne da se čini nepravda čini nas da protestujemo i ako nam je teško, itd., itd.

Vaspitajne tako malo racionalno, koje se daje djeci danas, osniva se na neodređenoj percepciji istine. Sistem pismenih sastava, nagradâ, kazni, počiva na nejasnome vjerovanju da samo emocije mogu da stave u pokret voľu. Otuda kod djece, u kojih je osjećajnost slaba, ne može ni biti riječi o vaspitajnoj voľi, pa dakle i o ostalome vaspitajnoj. „Vaľa priznati da je najteže vaspitati onu djecu u kojih nema osjećajnosti . . . sve njihove misli su rastrojenene . . . ona slušaju ali ništa ne osjećaju.“²⁾

Ako li smatramo društva i njihovo zajedničko hoteće kao pojačajne onoga što se događa u individua, mi ćemo jasno vidjeti da ideje vode samo posredno svijet, naslaňajuć se na osjećajna. Pojava jedne ideje, veli Michelet, nije toliko prva pojava njene formule, koliko njena defintivna pojava, kad se zagrijana silnom toplotom ljubavi razvije, oplodena snagom srca³⁾. Spencer s razlogom tvrdi da „osjećajna vode svijet⁴⁾“. Stuart Mill mu na to odgovara⁵⁾ da „nijesu ni amocije ni ljudske strasti otkrile zemľino okretajne oko sunca“. Naravno da ne. Ali taj pronalazak stvorio je u svojoj korist silna osjećajna, bez kojih bi ostao bez uticaja na čovječije vladajne. U duši jednoga Paskala, jednoga Spinoze, nikla je ideja. Naročito u duši Spinozinoj niklo je tako jako osjećajne o ništavilu zemľe u vasionome svijetu, pa dakle i o našem ništavilu, da niko ne može svojim djelima pristupati

¹⁾ Mill: *Assujettissement des femmes* str. 150. — Ribo op. cit. str. 117, 118, 169.

²⁾ Fenelon: *Education des filles*.

³⁾ Michelet: *Les femmes de la Révolution*.

⁴⁾ Spencer: *Pourquoi je me sépare d'Aug. Comte*.

⁵⁾ Mill: *Aug. Comte et le Positivisme* — 100 str.

a da ne osjeti nešto od one tišine vječnosti. Taj pronalazak je samo kod meditativnih filozofa proizveo praktična djeljstva, jer je samo kod njih izazvao pojavu dubokih emocija. Vođa jednoga naroda, jedne političke grupe jeste rezultanta osjećajnih stanja (interes, zajednička bojazn, simpatije, i t. d.) čiste ideje ne mogu da vode narode.

Dovoljno je da obratimo pažnju naših čitalaca na to. Oni će naći u istoriji mnogobrojnih dokaza o slabome uticaju ideje na vladanje i o snazi emocija.

Oni će umjeti na pr. da odvoje dio misli čistih od emocija i dio patnje, gnjeva, bojazni i nada u osjećanju patriotskom koje nas sve obuzima. Ako se pogleda čak i od bijede na „ludsku komediju“ naći će se mnogo ličnih dokaza. Sem primjera što smo ih u prvoj glavi ove knjige pomenuli, mogu se naći pobožne žene koje ne bi ni pošto izostale od službe božje, a koje će bez promišljanja nasrnuti na dobar glas svojih „prijateljica“; biće političara koji paradiraju sa svojom filantropijom, a koji bi odbili s užasom da uđu u nečiste stanove, da dođu u dodir sa često prlavim a uvijek neotesanim siromahom! U izvjesnim trenucima mogu ljudi gledati, kao uzeti, onaj nered u njihovoj svijesti što ga stvara sensualnost, pa će sa čuđenjem zastati pred onim odvratnim mislima što ih nagomilana sekrecija u jednom dijelu tijela našega može da stvori u glavi, koja je obično gospodar svoj. Čovjek će moći prema toj nemoći ideje da vidi apsolutnu žrtvu ne samo svojega života nego i svoga častoljublja koju čini u duši čovječijoj jako vjersko osjećanje. Čovjek će poznati istinu: *qui amat non laborat*, ko voli, doista, sve mu je lako i prijatno raditi. Čovjek će poznati, sa kakvom lakoćom osjećanje materinsko odbacuje od sebe ideje o časti i o rodoljublju: neka živi u sramoti, ali neka živi! Ali će naći i protivan primjer u patriotizmu jedne Kornelije, kako se mogu i najsilnijim osjećanjima protiv staviti niža osjećanja, čak vještačka i to s uspjehom. Za nas je to dragocjen primjer, jer utvrđuje da se mogu i naj jača nagona osjećanja iščupati iz korena. Poslije takva ispitivanja, i ako kratka, niko neće moći da odreče da osjećajna stanja svemoćno utiču na našu volju.

(Nastaviće se).

OCJENE I PRIKAZI.

Kras Moravský a jeho podzemní svět slovem i obrazem sepsal Dr. K. Absolon. Nakladatelství Aloisa Wiesnera v Praze.

Dosad su izašla tri sveska ovoga znamenitoga djela, koje će vrijediti 22 K, s postom, a ponapose je svaka sveska K 1, osim poštarine.

Ilustracije su prekrasne, dapače nenadmašive, osobito spile, urvine i gudure podzemnih potoka i t. d. Takoder i štivo je odabrano, te se unaprijed može kazati, da će ovo biti remek djelo, na čast i diku bratskoga nam češkoga naroda, koji prednjači u svim krasnim i divnim podvigama, pa i češki turisti slove između prvih na svijetu. To je mala vojska, odabrana i lijepo uređena.

I na Balkanu je podzemnih života, pa se o tomu malo ko stara, a da ih svijetu prikaže.

Samo se govori *modroj spili* na Biševu, blizu otoka Visa a ostalo je pokriveno koprenom nemara i zaboravi.

Vjetrenica, spila na Zavali, u Popovu u Hercegovini, divota je nad divotama, a ipak o njoj se malo čuje i zna, i neka je kod same postaje *Zavale*.

I to je naš podzemni svijet, pa eto nije do svrhe ispitana, a to se može u nešto malo požrtvovanja.

Sad leti *Vjetrenica* duva, te se čuje iz' dalega buka vjetra kao da su mlinci, a u spili žrvni meću, bubañ buba i na nakanu se kuje, biva to je igra prirode, to su akustički pojavi.

U *Vjetrenici* je i kladenica hladne vode, a to su divota stalagmiti i stalatiti, pa da drugo ne spomiñem, jer ovo uzgrede ističem, da je i naš kraj bujan i čaroban sa svakog pogleda.

Navedeno djelo o Moravskom kraju može nam služiti kao uzor u tomu pogledu, te su u ñemu istaknute ne samo naravske krasote, nego je još opisan kraj s povjesničkoga i etnografičkoga gledišta.

Odmah s početka je karta u bojama. *Pogled na Slupske urvine i na spilu*, te dolaze bližña mjesta u okolišu: *pogled na Boskovicu* uz znamenitosti spomenutoga gradića, a osobito ističu se podrtine sredovječnoga grada. Bavi se posebno i mjestom

Stupom, te navada orijaške stijene „Hřebenáč“, pa čudovište gorněga jezera i ponikve u dno *Micochy*, a sad su na redu *slupske srdupine, urvine, provaline i ponornica*, a tu su tri prekrasne tablice. Ovo je u prvoj svesci, a u drugoj slijedi potanko, te ispituje potanko vas pozemni svijet onoga kraja.

U ovoj je svesci dvanaest slika i tri prebogatice tablice, gdje je nacrtana *Macočka* urvina, te joj je provalija 138 metara. Slijedi srdupina do „*Bílé vody*“ i do provalije „*Rasovny*“, pa veličanstvena grdesija *Macočke* unutarnosti s vodama.

U trećoj je svesci četrnaest slika i tri tablice, a tu su naslikane sve potankosti, a osobito je zanimiv dobro sačuvan skelet pećinskoga medvjeda i lava, što se sada čuva u dvorskom muzeju u Beču, a otkrio je učeňak Wankel još godine 1852. Tu je na pećini zašleženo:

NAGEL MATHEMAT.

1748.

AUSTR (?) IMPERATORIS FRANCISCI
HANC CRYPTAM PERLUSTRABAT.

Dijete pozna najbolje svoju milu majku i ľubi je kao prvu svoju sreću, pa isto tako ľubit nam je i rodnu grudu, rodni kraj, te nam je u nemu sve milo i drago, jer je to naše, to je naša dika i ponos, pa eto su nam uzor braća Česi, koji nam kažu put na sve što je dobro i čestito, a poznati sebe i svoju zemlju, to je naša prava dužnost, to je dostojno i pravedno za odbačene narode.

V₃

БИЉЕШКЕ.

КЊИЖЕВНОСТ.

U aprilskoj sveski Srda ov. god. izašla radnja iz pera gosp. Antuna prof. Vučetića: „Opet Marojica Kaboga“. Radnja završuje apelom na Dubrovčane, da se sjetе Marojice barem jednom spomen-pločom. Ovo dana dobismo od gosp. Brne grofa Kaboge ovo pismo, te ga priopćujemo:

Ugledna Uprava!

Sa velikom radošću sam pročitao u Vašem cijeñenom književnom listu, ertice o životu Marojice Kaboge. Buduć bila moja žela istome podignuti jednu spomen ploču na mjestu gdje je zakopan, kao ñegovom potomku, ta žela će se do brzo faktično ispuniti.

S poštovañem ostajem

Caboga.

Mi, s naše strane, apelujemo na Dubrovčane sa riječima gosp. Vučetića: „Dubrovčani! Ñegove zasluge za otađbinu, za mili Dubrovnik, vrijedne su pomena dajbudi na neznatoj ploči u crkvi, gdje mu počivaju mrtve kosti. Spomenite se Marojice!“

* * *

Jedna naredba vladike Petra I. iz doba rusko-crnogorske opsade Dubrovnika g. 1806.

Ѓ насъ Петра владике да будеш на знанїе свѣтмъ царногорцима љ приморцима, како шїлїемо нїсколко людїхъ њ осовникъ љ остала села Ѣ рїеке коя сѡ се предала, да исчераю турске люди, кой чїне зѡлуме ѡ више речена села . ради тога я молимъ свакога черногорца љ приморца ѡ три иѡша заклинамъ богомъ сведржїшелїмъ (їлї сведржїшелїомъ?), да не бї ѡ речена села ика(к)ва зѡлума о(л)ї пакости чїнио: кои ли не ослуша, да га богъ госюде жестоко љ немилостїво висоръ порази

На 5 юнїа на босанки више Дубровника

Петаръ владика.

Priopćujuc̃ ovo značajno pismo nijesmo dirali u ortografiju, tek smo izmijenuli interpunkciju i rastavili pojedine riječi.

* * *

Ćirilovski zapis iz Dubrovnika. — U jednom starom prijepisu ñeke dubrovačke hronike, što je prede bio pok. episkopa Vodopića, nalazi se ovaj zapis:

ИСѢС и Марна на 1634 на 11 децембра

Ѓро не анеро постованого господина дѡм Франа Марчи и тькоге гїнегова ганѡаненого непѡта Ива Франска.

И ово не спнсо дѡм Фїлае Мрешчи (їлї крешчи?).

Dvadesetpetgodišnica. — Srpsko crnogorsko literarno i dobrotvorno društvo u San-Francisku (Amerika) proslavilo je na Gjurdev dan 25-godišnjicu svoga opstanka. Društvo je kroz ovo 25 godina života mnogo dobra učinilo svojoj braći u tudini. Sretna im proslava!

* * *

Tristogodišnica „Don Kihota“. — U Španiji će se ovih dana proslaviti 200-godišnjica prvog izdaña čuvenog romana od Servantesa „Don Kihota“. Najveća će svečanost biti u Madridu, ali zato za uim neće ni ostali gradovi Španije u tom zaostati.

* * *

Stogodišnica smrti Fridriha Schillera. — Na 9 o. mj. proslavili su Nijemci 100-godišnjicu smrti svog velikog pjesnika Schillera. Nijemci su obilježiti taj dan raznim kulturnim svečanostima i ustanovama. Proslava se vršila u svakom mjestu gdje Nijemci žive.

PROSVJETA.

Srpska čitaonica u Ljubljani. — Mala srpska naseobina u Ljubljani uz veliku požrtvovnost i patriotizam osnovala je među braćom Slovencima, u Ljubljani, srpsku čitaonicu. Osobitom radošću pozdravljamo ovu srpsku ustanovu.

* * *

— *Zmaj*, društvo srpskih književnika, te je nedavno poslalo svoja pravila na odobrenje, došla su mu odobrena, te se uprava društva obraća svim književnicima, novinarima i umjetnicima u Austro-Ugarskoj i poziva ih na upis u članstvo. Upisnina je 5 kruna a mjesečna članarina 2 kruna. Sjedište društva je u Sr. Karlovcima.

* * *

Prenos kostiju pjesnika Gjure Jakšića. — Tipografsko pjevačko društvo „Jakšić“ u Beogradu izvršice ove godine prenos kostiju Đure Jakšića, čigovim se imenom i društvo zove. Taj prenos izvršice se na što svečaniji način, te će kosti biti prenesene iz starog u novo groblje. U tu svrhu društvo će prirediti koncert.

KONGRESI I SASTANCI.

VI. kongres slovenskih novinara. — U Abaciji je održan VI. kongres slovenskih novinara. Kongresu je učestvovalo dosta novinara a bilo ih je mnogo ruskih i poljskih. Glavni predmet pretreseña bilo je pitanje o organizaciji slovenskih novinara.

* * *

Jugoslavenski sastanak u Zagrebu: Početkom ov. mj. bio je u Zagrebu sastanak jugoslavenih književnika i umjetnika. Na sastanku su biti zastupnici svi jugosloveni. Osobiti doček u Zagrebu bio je pokloñen Srbima i Bugarima. Srba književnika pošlo je iz Beograda lijepa kita. Sastanak je trajao tri dana. Cilj sastanka je bio uzajamno poznavanje i zajednički kulturni rad Južnih Slovena na kulturnom polju.

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

IZLOŽBE.

Srpski paviljon na izložbi u Liježu. — Prvi dan Uskrsa svečano je na liješkoj izložbi otvoren paviljon Krajevine Srbije u prisustvu najotmenijih zvanica. Plan i građu paviljona izvršio je arhitekt Denef. Zgrada je bila sva pokrivena crvenim crijepom, a s fasade je drže mramorni stubovi. Cjelokupan izgled zgrade čini vrlo prijatan utisak. Izloženi su predmeti rudarski poľo-privredni, vina, kože, šumsko drveće, ćilimi, sve vrste duhana, a prodaje ga jedna djevojka obučena u narodno odijelo. Ima nekoliko lutaka u narodnom odijelu, starih adidara, oružja i zbirka srpskih tkanina. Narodno-ćitu pažnju privlači portret Kraja Petra od princese Farlagi. Paviljon ćuvaju srpski vojnici. Izloženi predmeti učinili su vrlo prijatan utisak na sve prisutne.

RAZNO.

Ima već ćetiri godine, kako se u Rusiji sprema reforma Julijanskog kalendara. To je pitaće proućavala do sada Akademija Nauka, a sad je ona svršila posao i poslala je sav materijal Sinodu. Ima svakako dosta izgleda da će se stari kalendar izjednaćiti sa novim.

* * *

Analfabeti u Parizu. — Posljednim popisom ustanovljeno je koliko ima analfabeta u Parizu. Iz toga popisa se vidi, kako je ta velika i oglašena kultura velikih narodā još uvijek na poršini. Eto u Parizu od 1600 rekruta ima još 118 potpunih analfabeta. Osim toga 110 rekruta znade samo ćitati i pisati, ali su toliko kratki i plitki, da ne znadu ni koliko ja 2 puta 3. I tako od 1600 rakruta ostaje samo 802, dakle polovina, koji znadu koliko je potrebno i ćitati i pisati.

* * *

Dužina telegrafskih žićâ na cijeloj površini zemaľskoj iznoši 8,100.000 kilometara, a k tomu dolazi još 12.000 kilometarâ što polazi pod morem.

* * *

Zračna lađa. — Amerikanci, braća Wright našli su leteći stroj, Zračnu lađu, te kako se ćini, neće ga mnogo zaprijećivati ni jaka oluja u brzi i u pravcu gibańa. Pri obićnom, lakom vjetru brzina je lađe 55 km. u jedan sat, a pri dobru vjetru dostigla je brzinu od 80 km. Nakon mnogo pokusa mehanizam se dobro uzdržao. Vrijednost novoga stroja opće je priznata od stručńaka.

* * *

Što sto:će ratovi. — Amerićki rat za slobodu izio je 10 milijarada dolara; Francuska je potrošila za nemaćko-francuskog rata god. 1871. 7 milijarada franaka osim 5 milijarada ratne oštete; u špańolsko-amerićkom ratu za otok Kubu, Špańolska je potrošila 700 milijuna franaka. U krimskom ratu 1854.-55. Engleska je potrošila 1.5 milijard franaka. Za uzdržavańo vojske, velevlasti su potrošile god. 1897. 5 milijarada franaka, i to Rusija najviše, preko jedne milijarde; Engleska 800 milijuna; Francuska 750 milijuna, Nemaćka 660 milijuna, Ausrija 400 milijuna, a napokon Italija 300 milijuna.

MODERNA EPIGRAFIJA.

(*Na kopalištu Između Tri Crkve u Dubrovniku*).

Marica N.

Rodena VII. marta MDCCCLXXX.

Bi miļe roditelja.

Nemila je smrt pokosi

XIX. januara MDCCCLXXXIV.

Andeli božji ne dušicu

U kolo nebesno uhvatiše

A roditeljima ostaviše tijelo.

Oni procmijeli u žalosti

Ovdje ga postaviše

Kraj kosti sestrice Amalije

Plaući grozne suze,

Dok im se otvore nebesna vrata.

A. Vuć.

NOVE KNIGE.

Iz knjiga starostavnih III. Vojislav Tračunarin od Stefana Sremca (Knjiga za narod. Izdaje Matica Srpska iz zadužbine Petra Koņevića Sv. 112).

— U Novom Sadu. Izdanje Matice Srpske 1905. — Strana 71. Cijena ?

Темпераменти код деце. Њихова карактеристика и васпитање у кући и школи. Написао Берхард Хелвиг, са осмог њемачког издања превела Ј. Перовића-Поморишћева. Београд, штампарија Андре Петровића 1905. Страна 95. Цијена 1 динар.

— М. М. Ускоковић. *Под Живошом.* Београд. Штампарија Савића и ком. 1905. Издали Ралоје Дединач и Милорад Куртовић. Страна 92. Цијена 1 динар.

— Светислав Стефановић. Песме оригиналне и преведене. Књига друга. У Мостару, 1904. Издање и штампа Пахера и Кисића. Страна 160.

— Р. Вошњак. *Izborni pravilnik za brćine kraļevine Dalmacije.* Svezić V. Страна 193—240.

— *Извѣстия отбеленія рускаго злика и словесности императорской академии наукъ 1905. г. Тома X-го Книзка 1-Я Санктпетербург.* 1905. Страна 447. Цијена 1 рубал 50 коп.

— *Ђорђева љубав,* новела од Д. М. Омчикуса. Прештампано из Летописа Матике Српске. — У Новом Саду, штампарија књијаре Браће М. Поповића. 1905. Страна 38. Цијена ?

